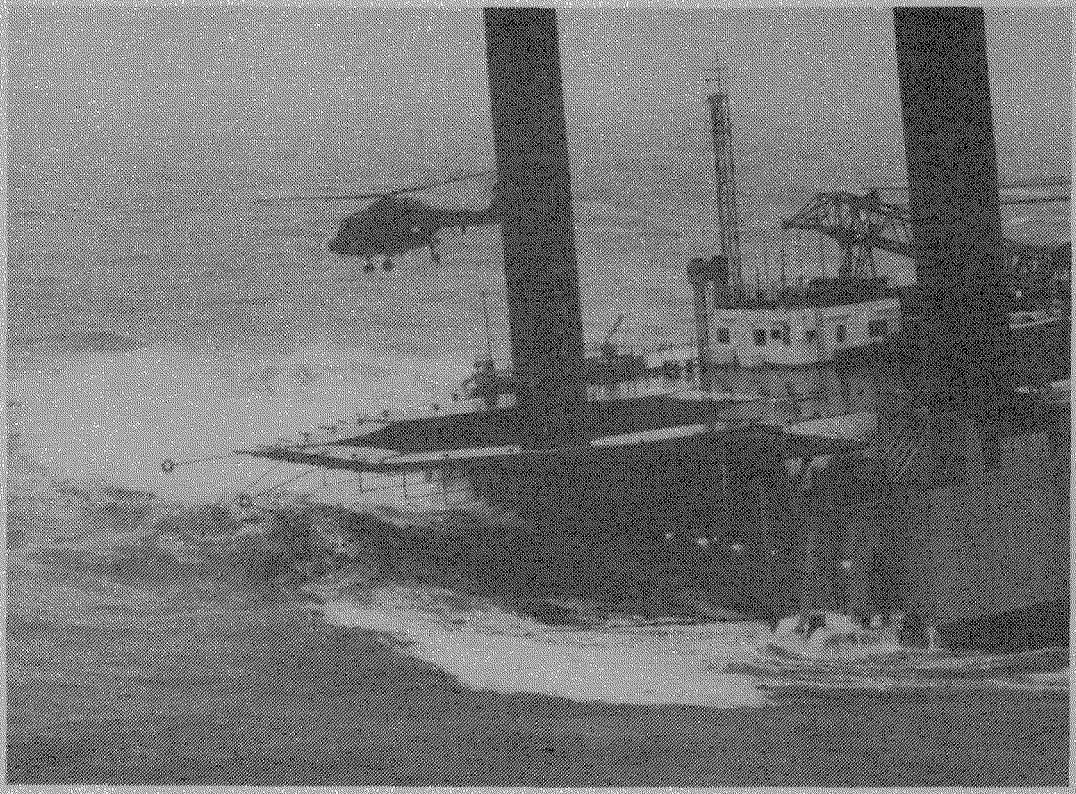
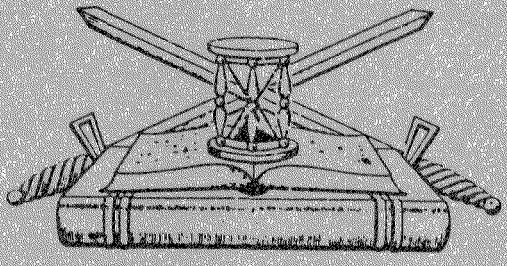
MARS *et* HISTORIA

22e Jaargang nummer 6 - november/december 1988

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, H.F. Fabri, C.N. Nicolas, Mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-Voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. ***f* 35,00**, te storten op rek.nr. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE:
J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

Ledenadministratie: EW. van Popta, Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813 olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Smaragdhorst 185, 2592 RJ 's-Gravenhage, 070-855821
ná 1813 olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962

(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588

(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-886566

(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012

(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568

(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv A.F. Lancker, Beilerstraat 89, 9401 PE Assen 05920-18081

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (Z.H.) 070-946539

(10) 'NAPOLEONTICA' olv. Joh. Schaede, Wouwermanstraat 3III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, J.F. Kennedylaan 70, 2324 EX Leiden 071-315737

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv. C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331

(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma. 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage

(15) 'KONINKLIJKE MARINE' tijdelijk olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk 070-946539

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Hendrik Hamelstraat 58, 2595 VM 's-Gravenhage 070-834659

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332

(20) 'KNIL' olv. C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-248495

(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv Drs. M.J. Lohnstein, Heemskerklaan 58, 6881 ES Velp 085-618696

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815
drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624

(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

★

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt, aanvragen bij de heer J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Losse nummers, inclusief portokosten *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Het vierde Lustrumnummer (nr. 5/86): *f* 12,50, inclusief portokosten.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade
J.H.J. Andriessen: De rol van Rusland bij het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog (I)
J. Albarda: Militaire Gedenktekens (28)
G.J. Casius: Vliegtuigregistratiemethoden van de militaire luchtvaart KNIL (1)
Jaarrede van de voorzitter uitgesproken op de 22e Algemene Ledenvergadering op 5 november 1988 te Soesterberg
Boekbesprekingen
Bestuursmededelingen: 7e Opgave van wijziging een aanvulling op de ledenlijst van september 1987
Open dagen 1988

Correspondent 'Militaire Gedenktekens en Monumenten'

De heer Albarda wil zijn correspondentschap overdragen. De lezers van ons blad hebben in de afgelopen jaren hun kennis kunnen vergroten door zijn artikelen.
De redactie dankt hem daarvoor!
Indien er onder de leden belangstelling is, dat over te nemen kunt u zich wenden tot de secretaris: Mevrouw P.H.Th. Dumon. Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft.

E.W.v.P.

RICHTLIJNEN VOOR DE INZENDING VAN KOPIJ

1. Tekst
a. Onder de titel: naam auteur met eventuele titel.
b. Kopij typen op A-4 met anderhalve regelafstand.
c. Marge ca. 5 cm.
d. Pagina's bovenaan doorlopend nummeren.
e. Bij latere tussenvoegingen van pagina's nummer van voorgaande pagina gevolgd door letter (a, b, enz.).
f. Spelling: voorkeurspelling (Van Dale/ Woordenlijst Spellingscommissie).
g. Opnieuw typen van een pagina, in geval van veel doorhalingen/wijzigingen/correcties.

2. Illustraties
a. Foto's zwart/wit, glanzend; formaat 9 x 12 of 13 x 18 (ook kleurenfoto's, geen negatieven of dia's).
b. Op de achterzijde vermelden: Mars et Historia/naam auteur/nummer waarmee in de tekst naar de afbeelding wordt verwezen.

3. Inlevering kopij
Redaktieadres: Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE RIJSWIJK (ZH), tel.: 070-937425.

Bij voorbaat dank voor Uw medewerking.

Op de voorkant: Spectaculaire redding van de acht bemanningsleden van het werkplatform Seafox I op Kerstavond 1983. In het volgende nummer een zeer uitvoerig artikel met prachtig fotomateriaal door de heer W. Geneste over de opsporings- en reddingsdienst in Nederland.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden, voor U en met U verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK Buren (Gld.).

1. Tijdens het lezen van 'Polsslag', het orgaan van de Vereniging van officieren van de Geneeskundige Troepen, september 1988, overviel mij een gevoel van onvrede, gepaard aan een bevlieging van nostalgie.
   Waarom, zult U zich afvragen. Wel, op bladzijde 16 lees ik dat de nu 100-jarige monumentale Hojel-kazerne in 1990 zal worden afgebroken! Als ik het goed zie, betekent dat, dat de laatste oude binnenstadkazerne gaat verdwijnen. De 'Kromhout' is immers nieuwer en ligt meer aan de rand van Utrecht.
   Dat het kazernegebouw van de 'Hojel' qua exterieur fraai is en zeer typerend voor het bouwen in 1888, doet kennelijk niet ter zake.
   De brutale, schuwlelijke jaarbeursgebouwen behoeven kennelijk nog meer uitbreiding en dus offeren we terwille van het financiële gewin wederom een fraai oud gebouw op. Dat daardoor ook de zichtbare aanwezigheid van onze krijgsmacht in onze grote steden praktisch tot nul daalt interesseert kennelijk ook niemand!
   Dus kruipen we weer in een of ander onpersoonlijk soort betonnen kantoorkolos, liefst aan de rand van een afgelegen industrieterrein. Zo'n monstrum, waarvan we over 25 jaar moeten zeggen dat het lijdt aan betonrot of dat de airconditioning ons de veteranenziekte bezorgt en dat dan - voor vele miljoenen - moet worden 'gerenoveerd' dan wel afgebroken, omdat nieuwbouw goedkoper is.
   Dat zo'n oude kazerne als de Hojel met zijn ruime kazerneterrein, tevens een oase van rust is, telt bij de beslissers evenmin mee. Het zal mij benieuwen, hoeveel van de prachtige oude bomen het zullen overleven! Ook het gegeven, dat zo'n complex 'n eigen historie heeft (laat Genisten en Luchtdoelartilleristen maar eens spreken!) wordt luchtig terzijde geschoven. De dooddoeners zullen wel weer zijn, dat het gebouw oud, onpraktisch en duur in onderhoud is. Alsof defensie niet net zo goed als ieder ander ministerie de plicht heeft het oude cultuurbezit van dit land te onderhouden en te bewaren.
   Wij zullen wel weer opgescheept worden met zo'n karakterloze nieuwbouwkazerne, die er vooral niet uit mag zien als een kazerne, waar militairen in gelegerd zijn. Jammer!
   In hetzelfde nummer van 'Polsslag' een artikel van Majoor Louwen over 'Exit Kamp Waterlo', dat eindigt met de veelzeggende uitspraak: 'Wat mij aangrijpt is dat weer een stukje militair geneeskundige geschiedenis is verdwenen, tevens een stukje van mijn leven. Neerijnen, Kamp Waterlo, de Juliana van Stolbergkazerne, Nassauplein 31 Den Haag niet te vergeten, en binnen afzienbare tijd ook de oude Zwitsalfabriek in Apeldoorn, waar ik nu 'lig'.
   Vreemd, dat ik het langer volhoud dan veel kazernes waar ik ooit werkzaam was.'
   De heer Louwen zal over het afbraakbeleid van defensie niet te klagen hebben als hij straks met pensioen gaat!

2. Vergeef mij, beste leden, bovenstaande wellicht wat al te uitvoerige tirade. Maar er zat me al enige tijd iets dwars en dat is er nu in ieder geval uit. Door het ruimtebeslag kan ik geen aandacht meer besteden aan meer specifieke nieuwtjes, maar hoop ik 'n volgende keer goed te maken. Overigens, indien U de ontwikke-

lingen rond de nieuwe uniformen bij onze Koninklijke Luchtmacht wilt blijven volgen, leest U dan vooral het artikel 'Proefpersonen testen nieuw pak, kledingpakket wordt flink aangepast' in het oktober-nummer 1988 van 'De Vliegende Hollander'. Ja, dat nummer met die man met dat uniform met veel te korte mouwen op de omslag. Zal wel een nieuw type zijn!

J.H.J. ANDRIESSEN

De rol van Rusland bij het ontstaan van de eerste Wereldoorlog (I)

In 1923 verscheen een bericht in de kranten waarin melding werd gemaakt van een opmerkelijke rede in de Amerikaanse senaat door de voorzitter van de commissie voor Buitenlandse Zaken, de heer R.L. Owen. (1)
De rede was daarom opmerkelijk omdat ze gehouden werd nog geen 5 jaar na het einde van de 1e Wereldoorlog, in een tijd dus dat de haat tegen Duitsland en alles wat Duits was, nog alom aanwezig was en Senator Owen nu betoogde dat hem na uitvoerige studie duidelijk was geworden dat Duitsland deze oorlog niet alleen had gewild, maar ook onschuldig veroordeeld was door de geallieerden tijdens het vredesverdrag van Versailles.

Zijn rede was het gesprek van de dag. Spoedig volgden anderen (2) zoals Vallaint Coutourier, lid van het Franse Huis van afgevaardigden, die de Franse president Poincaré en de Russische leiders van het uitlokken van de 1e Wereldoorlog beschuldigde en de schrijvers George de Matial, René Marchand, Lazare, Victor Margueritte, Ernest Renauld, Morel-Keynes, Neilson, Prof. Coock, Prof. Sidney B. Fay, Prof. Barnes, Prof. Schevill, Charles Tansill, historical expert of the Library of Congress, Francisco Nitti, minister president van Italië, Dr. M. Boghitchevitch, Servies ambassadeur in Parijs en vele vele anderen. Toch vonden hun woorden in het grote wereldgebeuren weinig weerklank en naar hun bewijslast werd niet geluisterd en dat was natuurlijk ook logisch.
Allereerst besteedde de pers geen aandacht aan de publikaties. Deze pers had voor en tijdens de oorlog een gigantische anti- Duitse campagne gevoerd.
Van hen kon niet verwacht worden dat ze nu ineens toegaven zelf misleid te zijn geweest en hun propaganda vals. Alleen al uit psychologisch oogpunt was dat een onmogelijke zaak.
Ook de bij de Entente aangesloten landen hadden geen belang bij de waarheid immers zij hadden de Duitsers het vredesverdrag gedicteerd en zouden nu moeten toegeven fout te zijn geweest?
Politiek een onmogelijke en onhaalbare kaart.
En ten slotte was de mensheid niet geïnteresseerd, men was de oorlog en alles wat daarmee samenhing beu en wilde hem zo spoedig mogelijk vergeten en trouwens de meeste documenten welke voor de 'Centralen' ontlastend konden zijn, lagen nog diep verborgen in de geheime staatsarchieven en konden dus niet worden geraadpleegd.
Vandaag, anno 1988, beschikken we wel over de documenten en uitvoerige bestudering daarvan levert een schokkend beeld op over de rol van de entente landen Frankrijk, Rusland en Engeland en leidt onverbiddelijk tot het stellen van een groot aantal vragen.
Was het mogelijk dat, zoals velen hebben gevoeld (en een aantal ook op papier heeft gezet), die hele afschuwelijke tragedie, een

tragedie die uiteindelijk meer dan 30 miljoen slachtoffers kostte, niet het gevolg was van een door Duitsland begonnen oorlog, maar veroorzaakt werd door een machtswellust van slechts een handjevol mannen. Mannen die, als in een schaakspel, koel en stap voor stap, de uitroeiing van hele generaties in de grootste samenzwering allertijden, planmatig voorbereidden, daarbij er zorgvuldig voor zorgdragend dat de schuld voor deze tragedie uiteindelijk bij het slachtoffer terecht zou komen? En zou het mogelijk zijn dat deze lugubere komedie ruim 70 jaar na dato nog steeds kon voortduren?
En waarom luisterde de wereld niet toen, in de 20'er jaren, de waarheid aan het licht kwam en gepubliceerd werd door befaamde, en alom erkende historici, zoals Prof. Sydney Fay en Prof. Harold Barnes e.a.? En hoe komt het dat velen onzer nog leven met de gedachte dat de 1e Wereldoorlog een strijd was tussen de onverhoeds en onverwachts aangevallen verdedigers van het recht, Frankrijk, Engeland, Rusland en later Amerika, en de snode, snoevende en aggressieve op Pruisische leest geschoeide Duitse legerhorden met steun van een uiterst agressief en naar (Servisch) bloed dorstend Oostenrijk-Hongarije.
Het antwoord?
De macht van jarenlang gevoerde propaganda door omgekochte pers, de macht van de politiek en de geheime verdragen, de macht van naar eigen glorie dorstende politici, de macht ook van het eenmaal in 'gang gezette'.
In dit artikel zal worden ingegaan op de rol die Rusland speelde in de jaren voordat het grote conflict uitbrak en op het grote belang van het in 1894 met Frankrijk gesloten militaire verbond. Voor een juist begrip moge voorts nog verwezen worden naar mijn artikelenreeks 'Wereldoorlog I, de Ware Schuldige' in 'Mars et Historia' nr. 2 en 3 1987 en 'Engelands schuld aan de 1e Wereldoorlog' een antwoord aan Dr. F. Snapper in nr. 4 - 1987.

DE ROL VAN RUSLAND BIJ HET ONTSTAAN VAN DE EERSTE WERELDOORLOG

Belichtten we in een vorig nummer voornamelijk de rol van Frankrijk en de Franse president, thans zullen de Russische oorlogsvoorbereidingen wat nader worden bezien.
Wat was de Russische rol bij het ontstaan van de 1e Wereldoorlog en wat waren de diepere achtergronden.
Welnu, de hoeksteen van de Russische buitenlandse politiek sinds Peter de Grote, was het verkrijgen van een ongehinderde verbinding van de Zwarte naar de Middellandse Zee en dus een rechtstreekse toegang tot de Oceaan. De Dardanellen dus, maar dat was Turks gebied.
Met name Engeland had dit streven van Rusland echter steeds gedwarsboomd, onder andere bij de conventie des Detroits van 1841, bij de vrede van Parijs van 1856 (toen de Zwarte Zee gedemilitariseerd werd) en tijdens de Russisch-Turkse oorlog toen Britse oorlogsbodems de Dardanellen binnenvoeren, en zo de deur, die toegang gaf tot de Middellandse Zee, gesloten hielden. Men wilde Rusland eenvoudigweg niet te dicht bij huis hebben en ook Frankrijk was die mening toegedaan.
Dat betekende echter niet dat Rusland zijn plannen opgaf. Uit een brief van de Russische Generaal Koeropatkin aan de toenmalige Russische Minister President Witte daterend uit 1903 lezen we dat de Tsaar de wens had uitgesproken om nog tijdens zijn bewind de 'Straits' in handen te krijgen (3) en ook de latere ministers van Buitenlandse Zaken, Isvolski en Sazanov ondersteunden deze gedachte fanatiek.
Een voortdurende reeks van pogingen om tot het zo begeerde doel te komen was het gevolg. (7)
In 1907 kreeg de Russische ambassadeur in Londen opdracht van Ivolski, besprekingen te openen over een mogelijke gezamenlijke Brits-Russische bezetting van de Dardanellen en de Bosporus maar dit plan werd beleefd door Groot-Brittanië afgewimpeld.
We weten ook dat op 3 augustus 1908 Isvolski een geheime vergadering belegde om een plan tot een overval op de Dardanellen en Bosporus te bespreken. Uit de notulen van deze vergadering lezen we

onder andere dat de minister van Marine, Pikow, voorstelde om, onder het mom van een 'oefen eskader' 2 slagschepen en 2 kruisers in de winter van 1908/1909 naar de Middellandse Zee te zenden (De schepen zijn daar ook inderdaad geweest (4) en voorts blijkt uit documenten dat er te zelfder tijd in het district Odessa in het geheim militairen en materiaal bijeen werden gebracht voor deze overval met onder andere de bedoeling om Constantinopel van 2 zijden in de tang te nemen. (5) De 'overval' ging niet door omdat men tenslotte toch het risico van een oorlog om 'De Straits' nog niet aandurfde.
Toch bleef de kwestie een heet hangijzer en op 8 december 1913 schreef Sazonov, de opvolger van Isvolski, die overigens ook diverse plannen tot de in bezitneming van de Dardanellen had opgesteld, aan de Tsaar. (6) quote
'voorts herhaal ik dat de kwestie van de Straits geen stap verder zal komen, uitgezonderd door Europesche complicaties' unquote
en op 8 februari 1914 vond er nog een conferentie plaats waarover de notulen zeggen:
'Met betrekking tot wat de minister van Buitenlandse zaken opgemerkt heeft betreffende de algemene situatie waarin een beslissing over de 'Straits' kan worden verwacht, verklaart de chef van de generale staf overtuigd te zijn dat de strijd om Constantinopel praktisch niet mogelijk zal zijn zonder een Algemene Europese Oorlog.' De Tsaar noteerde in de marge 'Met deze mening ben ik het geheel eens.'
Professor Elmar Barnes, een bekend Amerikaans geschiedkundige, zegt over deze Russische aspiraties het volgende in zijn boek 'The Genesis of the World War', 'For several years, previous to the outbreak of WWI Isvolski had become convinced that the most important part of Russian Foreign Policy was the securing of the Straits and that the only could be obtained by a General European War. Sazonov was converted to this idea and he expressed himself as believing that, with the help of England, France and Russia could easily dispose of Germany and put an end to her existance. A secret Russian Crown Council, held on febr. 8, 1914 decided that Russia could not afford to strike Turkey unaided but should await an European War. English adherence to the France-Russian plans was practically assured by the negotiations concerning an Anglo-Russian Naval convention' (8)
en verder:
'Poincaré had assured Isvolski in 1912 that as Russia was military prepared and the bribed French press had reconciled the French people to the idea of an war over the Balcans, he would join with Russia in any satisfactory incident in the Balcans which might be used as the basis for precipitating the war which would restor Alsac-Lorraine as well as capture the Straits.
To prepare for such an incident, the Russians had encouraged Serbian plots against Austria, supplied them with arms and promises them Russian aid against Austria. Personal responsibility for the Russian military preparations rest chiefly on Sazonov who led the militarists on, rather than being bulldozed by them.
In 1916 Sazonov in a moment of indiscreet candor, admitted that the war was brought on in 1914, through the determination of France and Russia to humilate Germany. His suggestions as to a diplomatic settlement were made *after* the gen. mobilization-order had been issued, which he well knew, blocked every road to peace.'

Ook een ander Amerikaanse historicus, en lid van de Amerikaanse Senaat, Robert L. Owen, onderzocht de schuldvraag uitputtend. In zijn boek 'The Russian Imperial Conspiracy' schrijft hij:
'The most gigantic conspiracy of all times in its consequences was the intrigue of the Russian imperialists, who deliberately and intentionally brougth about the worldwar.
The *object* was the control of Constantinopel and Dardanellen, over lordship in the Balcans and the seizure of German and Austrian territory.
The *motive* was Imperial greed for power, political, commercial and financial. The Russian Foreign-Office-leaders willed and planned war unhappily, found in the ambi-

tion of Serbian leaders, and in the fears, hates and ambitions of a few French leaders, the material which made the conspiracy brilliantly succesful as an intrique but a hidious and ghastly tragedy in the final issues.' (9)

Dit gehele verhaal wordt later bevestigd en wel uit een zeer onverwachte hoek. Het is Rusland zelf dat aantoonde hoe wáár de voorgaande regels wel zijn. Op 4 maart 1915 zond het namelijk een nota aan Engeland en Frankrijk waarin het haar wensen met betrekking tot de Straits nog eens onderstreept.
Het betreffende memorandum luidde:
'Op 4 maart 1915 heeft de minister van Buitenlandse zaken (Sazonov) de Franse en Britse ambassadeurs een gedenkschrift overhandigd waarin Ruslands wensen aangaande de *inlijving* van de volgende landstreken als resultaat van de tegenwoordige oorlog uiteengezet zijn:
'De stad Constantinopel, de westkust van de Bosporus, van de Zee van Marmora en Dardanellen, van Z. Thrade tot aan de lijn Enos-Midia, de kust van klein Azië tussen de Bosporus, de rivier Sakaria en de Golf van Ismid, de eilanden in de Zee van Marmora en de eilanden Intros en Tenedos. Zowel de Franse als de Britse regeringen hebben hun instemming met de bevrediging van onze wensen uitgesproken onder voorwaarde dat de oorlog met succes ten einde wordt gebracht en een ganse reeks van wensen van beide landen wordt vervuld.'
De Britse wensen waren overigens ook niet mis en besloegen onder andere een stuk van Perzië, delen van Aziatisch Turkije waaronder het grootste deel van Mesopotamië met Bagdad en de grote baai van Haifa en Akka in de Middellandse Zee en ten slotte nog Helgoland, Egypte en de Duitse koloniën. (10)
Dat de 'onderhandelingen' snel en vlot tot een 'goed einde' kwamen, blijkt uit telegram 1226 van 18-3-15 van Sazonov aan zijn ambassadeur in Parijs, luidende:
'Op 8 maart heeft de Franse ambassadeur mij in naam van zijn regering verklaard dat Frankrijk genegen is zich op de meest welwillende wijze ten aanzien van de ten uitvoerlegging van de in mijn telegram aan u uiteengezette wensen van Rusland ten aanzien van de Zeestraten en Constantinopel te gedragen.'
Hij zond een soortgelijk telegram (nr. 1265) aan zijn ambassadeur in London dat aldus begint:
'Naar aanleiding van het momorandum van de Britse ambassadeur alhier van 12 maart 1915 wil u Grey den diepgevoelde dank aan de Keizerlijke Regering voor de volle en definitieve instemming van Engeland met de oplossing van het vraagstuk nopens de Zeestraten en Constantinopel in overeenstemming met Ruslands wensen, uitspreken.'
Sazonov had dus gelijk gekregen met zijn bewering dat de oplossing van de 'Straits'-kwestie uitsluitend kon worden gerealiseerd door een Europese Oorlog.
Alleen... deze oorlog moest wel nog worden gewonnen en zover was het nog lang niet.

CONCLUSIES

I. Het verkrijgen van de stad Constantinopel maar vooral van de Dardanellen en de Bosporus was de hoeksteen van de Russische buitenlandse politiek sinds eeuwen.
II. Aangezien Rusland daarbij steeds werd tegengewerkt door de overige grote mogendheden had het geen zin de 'Straits' domweg op Turkije te veroveren.
III. Rusland kwam tot de conclusie dat daarom dit doel uitsluitend bereikt zou kunnen worden als een Europese Oorlog zou uitbreken waarbij de voornaamste Europese mogendheden Ruslands bondgenoten zouden zijn.
IV. Rusland vond zo'n bondgenoot in Frankrijk die de Elzas wilde terughebben en bereid was, in ruil voor Russische militaire hulp, van haar kant dan ook Rusland te steunen bij het verkrijgen van de Straits.
V. Rusland steunde de Balkan-landen om zodoende grote invloed in dit gebied te krijgen en de mogelijkheid te hebben deze Balkan-landen tegen Turkije op te zetten en dit land ook op die manier uit de Straits te krijgen.

DE BEïNVLOEDING VAN DE FRANSE PERS

Ik neem u nu weer even mee terug naar de aanhef van het zojuist geciteerde artikel van Prof. Barnes, hetwelk luidt:

'Poincaré, de Franse Minister President, had Isvolski verzekerd in 1912 dat zodra Rusland militair gereed zou zijn en de *omgekochte* Franse pers het Franse volk zou hebben rijp gemaakt voor het idee van een oorlog over de Balkan kwestie, hij met Rusland zou samenwerken in elk incident in de Balkan dat gebruikt zou kunnen worden als basis voor een oorlog die zou moeten leiden tot de verovering van Alsac Lorrain en van de Straits.'

Isvolski, de toenmalige Russische ambassadeur in Parijs, schreef naar aanleiding van dit gesprek op 8 juli 1912 een brief (nr. 348) aan zijn Minister van Buitenlandse zaken Sazonov (11) waarvan de inhoud luidde:

'Door dit gesprek ben ik er van overtuigd geraakt dat Mr. Poincaré het in elk opzicht met ons eens is en van mening is dat het moment gekomen is om de eeuwen oude doeleinden van onze traditionele politiek te realiseren en tegelijkertijd de Europese balance of power te herstellen door de terugname van het gestolen gebied van Alsac Lorraine. Poincaré verheelde echter niet de zeer grote problemen welke echter nog opgelost dienen te worden. Hij verwacht de voornaamste moeilijkheden van de socialisten, die tegen elke oorlog - veroorzaakt door financiële of commerciële redenen - zijn, speciaal als zo'n oorlog zijn oorsprong in de Balkan zou vinden. De socialisten hebben een aantal zeer intelligente politici en een groot deel van de pers in handen. Poincaré deelt dan ook mijn mening dat zeer grote opofferingen van onze kant noodzakelijk zullen zijn om hierin verandering te brengen.

Ik durf het haast niet te noemen, maar drie miljoen franc is minimaal nodig waarvan alleen al 250.000 franc nodig is om de 'Radical' van Senator Perchot om te kopen. Als we echter in aanmerking nemen dat de Turkse regering 5 miljoen franc spendeerde om de Franse pers te beïnvloeden en zelfs een van hun meest prominente auteurs, mr. Pierre Lotti, hebben omgekocht, en als we voorts in aanmerking nemen de relatieve geringheid van het bedrag in vergelijking met het 'wereld veranderende programma', hetwelk we daardoor dichter tot de werkelijkheid kunnen brengen, dan hoop ik dat u dit voorstel ter onmiddellijke goedkeuring aan het kabinet zult willen aanbieden. =Isvolski.'

Het antwoord op zijn voorstel kwam reeds op 15 juli 1912 en luidde: (12)

Als gevolg van uw brief nr. 348 van 8 juli jl. heb ik uw voorstel alsmede uw rapport over uw gesprek met Poincaré aan het kabinet onder voorzitterschap van Zijne Majesteit, voorgelegd.

Het is met groot genoegen u te kunnen meedelen dat het verzoek van de Minister President van de republiek met betrekking tot de bedragen door ons ter beschikking te stellen, ten behoeve van de pers, door Zijne Majesteit zijn goedgekeurd. =Sazonov

Maar kennelijk was e.e.a. nog niet voldoende want op 10/10/12 schreef Isvolski: Refererende aan mijn brief inzake de absolute noodzaak verdere fondsen ter beschikking te stellen, teneinde de Franse pers te kunnen beïnvloeden, nog 't volgende: aangezien ik persoonlijk weinig ervaring heb met dit soort zaken, heb ik een en ander besproken met Raffalowich, die bekend is met deze materie en die voorstelde om onmiddelijk 30.000 franc ter beschikking te stellen en Lonoir met de distributie er van te belasten omdat deze ook eerder verdelingen geregeld heeft. Het is uiterst belangrijk om niets te ondernemen zonder eerst Poincaré te consulteren. Franse staatslieden hebben ervaring in zulke zaken en beschikken over een ongelooflijke sluwheid. =Isvolski (13)

Voorwaar een 'kompliment' voor de Franse staatslieden en voor Poincaré die kennelijk zijn eigen verkiezing tot president aan het voorbereiden was en daarvoor een positief gestemde pers nodig had.

Overigens, ook tijdens de Oostenrijkse annexatie van Bosnië en Herzegovina gebruikten de Russen reeds geld om de Franse pers naar hun hand te zetten.

Op 5 oktober 1908 schreef de Russische

ambassadeur dat 'de toon van de Franse pers' hem tot tevredenheid stemde. (14)
Hij had met de 'Figaro', Journal des Debats en de 'Siecle' onderhandeld en was van mening dat de 1e twee voor frs. 6.000 en de laatste voor frs 4.000 te koop zou zijn. Op 12 oktober berichtte hij dat hij zich van '8 kranten had verzekerd!'
Het is dus heel duidelijk, de Franse pers was te koop en Rusland maakte daarvan een dankbaar gebruik, daarbij gestuurd en geleid door de toekomstige Franse president, Poincaré.

NOG EVEN TER ZIJDE

In 1913 waren er Franse presidentsverkiezingen.
Poincaré stelde zich kandidaat maar het blad 'Le Radical' was fel anti. Rusland, via zijn ambassadeur, stuurde grote sommen geld en al spoedig veranderde het blad van toon.
Op 17-1-13 werd Poincaré tot president van Frankrijk gekozen.
Al snel stelde hij een departement in dat zich bezig hield met de verdeling van de 'Russische' gelden en in 1913 was deze als volgt:
l'Aurore ontving 62.000 francs
l'Action 9.000
La France 11.000
Le Figaro 25.000
Le Temps 50.000
La Laterne 77.000 en
Le Libre Parole maar liefst 80.000 francs.

Het is dan ook duidelijk waarom deze bladen plotseling anti-Duits en pro Russisch werden. President Poincaré hield zich hier, zoals uit Isvolski's schrijven bleek, persoonlijk mee bezig en beïnvloedde, met Russisch geld, door middel van omkoping van Franse pers, het Franse volk ter voorbereiding op de oorlog.

HET 'INCIDENT'

Terug nu weer naar het artikel van Prof. Barnes.
Ik herhaal nog even: Poincaré had assured Isvolski that as soon as Russia was military prepared and the Bribed French press had reconciled the French people to the idea of a war over the Balcans, he would join with Russia in any satisfactory incident in the Balcans, which might be used as the basis of precipitating the war which would restore Alsac Lorraine as well as Capture the Straits.'
Een 'incident' in de Balkan was dus de methode om een Europese Oorlog te starten en in mijn vorig artikel is uiteengezet.
Dat incident, u weet het, kwam er met de moord te Serajewo, maar was dit werkelijk een incident?
Op 15 maart 1914 bevatte het Neue Politika Volksblatt te Budapest een telegram uit Londen waarin vermeld werd dat de Servische kroonprins te Londen, waar hij na een verblijf in Petersburg was aangekomen, in dronkenschap zich er op beroemd had zojuist met Sazonov de moord op de Oostenrijkse aartshertog, wanneer die zijn voorgenomen reis naar Bosnië en Herzegovina maakte, had voorbereid en dat ze beiden overtuigd waren dat deze moord de oorlog tussen Servië en Oostenrijk te weeg zou brengen. De tussenkomst van Rusland zou automatisch volgen waarop Frankrijk en ook Duitsland zich in de strijd zouden moeten begeven en een Europese oorlog een feit zou zijn. (15)
Men kan zich afvragen 'hoe wist men toen reeds dat de Aartshertog naar Bosnië zou gaan?'
Welnu, reeds in september 1913 werd de beslissing hiertoe genomen. (16) De Aartshertog zou deelnemen aan de manoeuvres van het 15e en 16e legerkorps.
Deze manoeuvres werden gepland rond de 28e juni, de Nationale Servische Feestdag ter herdenking van de slag bij Kossovo die tot de ondergang van Servië had geleid. In maart 1914 verscheen in het blad Srboban het 1e openbare bericht daarover. Een aantal in Bosnië wonende Serven trokken spoedig daarop in het geheim de grens over en melden zich bij een zekere majoor Jankositch die rechtstreeks in verbinding stond met de leider van de geheime organisatie 'De Zwarte Hand', de organisatie die uiteindelijk verantwoordelijk bleek voor de aanslag. De leider hiervan, Kolonel Dimitrijevitch, was tevens chef van de Inlichtingendienst van de

Servische Generale Staf. Hij werkte het plan van de aanslag uit samen met de Russische militaire attaché. (17)
De Servische regering of leden daarvan werden eveneens op de hoogte gebracht hetgeen bleek uit een na de oorlog verschenen boek genaamd 'the blood of Slavdom' waarin de toenmalige Servische minister van Educatie, Javanovitch stelde dat de regering in de persoon van de Minister President Pashitch al ruim een maand voor de aanslag op de hoogte was. (18) Het is dus niet onwaarschijnlijk en zelfs aannemelijk dat de Russische minister van Buitenlandse zaken. Sazonov, de Servische kroonprins op de hoogte bracht van de plannen voor de aanslag. De mededeling van deze op 15 maart 1914 en de voorbereidingen van de aanslag in Servië te zelfder tijd geeft in elk geval aan dat bepaalde politici de 'tijd rijp' achtten voor het door Poincaré genoemde incident of wel door Sazonov op 8 december 1913 genoemde noodzakelijke 'Europese complicaties' ter oplossing van de 'Straits' kwestie.
Trouwens meerdere feiten wijze in de richting van een stroomversnelling naar de beslissing dat 'de tijd daar was' en dat de Europese Oorlog 'voor de deur staat'.
Het was *februari 1914* dat de Tsaar de Servische minister van Buitenlandse zaken bij diens bezoek aan Petersburg verzekerde van zijn steun in een aanstaande oorlog, waarbij hij opdracht gaf Servië 120.000 geweren te leveren, nadat Servië beloofd had 500.000 man op de been te kunnen brengen (19) en het was eveneens *februari 1914* dat Rusland besloot Montenegro militaire steun te gaan verlenen, teneinde haar leger versneld op te bouwen.
De steun bestond uit een jaarlijks bedrag ad 4.000.000 Roebel voor onderhoud en uitrusting, 500.000 voor het aanstellen van Russische instructeurs en maar liefst 15.000.000 Roebel voor de aanschaf van artillerie e.a. (20)
Het was in de zelfde periode, en wel in maart 1914, dat Montenegro op aandrang van Rusland Servië aanbood een unie te vormen. (21)
In die zelfde maand droeg de Tsaar zijn minister van het Keizerlijk Huis, baron Frederick, op, zijn departement gereed te maken voor de oorlogstoestand.
quote
'omdat ik hoogstwaarschijnlijk met mijn leger naar het front vertrek' (22)
unquote
en in april ten slotte werden manoeuvres gehouden waarin de inval in Oost Pruisen werd geoefend en aan deze oefeningen werd deel genomen door de meeste bevelhebbers welke er in augustus in werkelijkheid bij waren betrokken. (23)
Voorwaar, welk een serie 'toevallige' gebeurtenissen zo vlak voor en rond de moord op de Aartshertog' ofwel 'Het Incident' dat het startsein tot de oorlog moest wezen.

CONCLUSIES

1. Frankrijk wilde Elzas Lotharingen terug. Rusland de Straits. Om dat doel te bereiken was een Europese oorlog de enige mogelijkheid. Zo'n oorlog zou ontstaan als er een incident kon worden uitgelokt in de Balkan.
   In de Balkan, omdat dit de 2 machtsblokken tegenover elkaar zou brengen namelijk Frankrijk-Rusland en een aantal Balkanlanden enerzijds en Duitsland-Oostenrijk en mogelijk Italië anderzijds. Frankrijk had het incident nodig om er zeker van te zijn dat Rusland (dat Servië steunde) mee zou doen.
   Servië leefde constant in onmin met Oostenrijk en dit werd bewust door Rusland gestimuleerd.
   Een oorlog tussen Servië en Oostenrijk (op en door Frankrijk en Rusland gewenst moment) zou zo'n Europese oorlog tot gevolg hebben.
2. Poincaré had Isvolski toegezegd een Europese oorlog samen met Rusland te willen ingaan door middel van een 'incident' in de Balkan zodra beide landen daartoe gereed zouden zijn en wel in 1914-1915.
3. Er is bewijsvoering voor de stelling dat de Servische Kolonel Dimitrijevitch, chef. inl. dienst gen. staf, de moord op de Aartshertog Frans Joseph samen met de Russische mil. attaché in Servië heeft

voorbereid. Er is eveneens bewijsvoering voor de stelling dat de Servische regering volledig en reeds een maand van te voren op de hoogte was van de aanslag. Dimitrijevitch werd later in 1917, toen de oorlog er voor Servië slecht voorstond, door de Servische autoriteiten terechtgesteld om te voorkomen dat hij later een belastende getuige zou kunnen zijn.

Noten:

1. Owen, Rede über die kriegsschuldfrage.
2. Barnes, 'The Genisis of the WW', blz. 709 e.v.
3. Sydney Fay, 'The origins of the WW', blz. 263.
4. Siccama 'De annexatie van Bosnië/Hercegovina'.
5. Siccama 'De annexatie van Bosnië/Hercegovina'.
6. Stieve 'Iswolski and the WW', blz. 187.
7. Sydney Fay, deel I 'The origin of the WW', blz. 413/423.
8. Barnes, blz. 311.
   Owen, 'The Russian Imperial Conspiracy' blz. 145.
   Beazley, 'The road to ruin . . .', blz. 48/50.
   Duitse Witboek 1909, blz. 200.
   Uitz.: 'Lord Grey and the WW', blz. 183.
9. Hanson, 'Geheime Diplomatie', blijlage 2
   telegram 1226, d.d. 18/3/1915.
   telegram 1265, d.d. 20/3/1915.
   telegram 948, ds.d. 9/3/1916.
10. Hanson, 'Geheime Diplomatie', bijlage 2.
11. Stieve, 'Iswolski and the WW', blz. 348.
12. Stieve, 'Iswolski and the WW'.
13. Stieve, 'Iswolski and the WW'.
14. Siccama, blz. 53 'De annexatie van Bosnië/Hercegovina'.
15. Snijders, 'De WW op het Duitse Westfront', blz 17.
    'Het Vaderland', 8/4/21.
    'Neue Politike Volksblatt', 15/3/14.
16. Siccama, 'De annexatie van Bosnië/Hercegovina'.
17. Barnes, 'The Genesis of the WW', blz. 141.
    E. Durham, 'The Serajevo Crime', blz. 196.
    Mandl, 'Wiener Neues act Uhr Blatt', 27-28/4/24.
18. Fay, 'Origins of the WW', deel 2, blz. 63 e.v.
    Beazley, 'The road to ruin . . .', blz. 57.
    Seton Watson 'Serajevo', blz. 153/159.
    London Times, 16/2/25.
    The Post, 7/4/25.
    Zagreb Obsor, nr. 126, d.d. 13/5/25.
19. Bogitchevich.
20. Bogitchevich, blz. 94.
21. Bogitchevich.
22. Owen, 'The Russian Imperial Conspiracy'.
23. Tuchman, 'De kanonnen van Aug.', blz. 253.

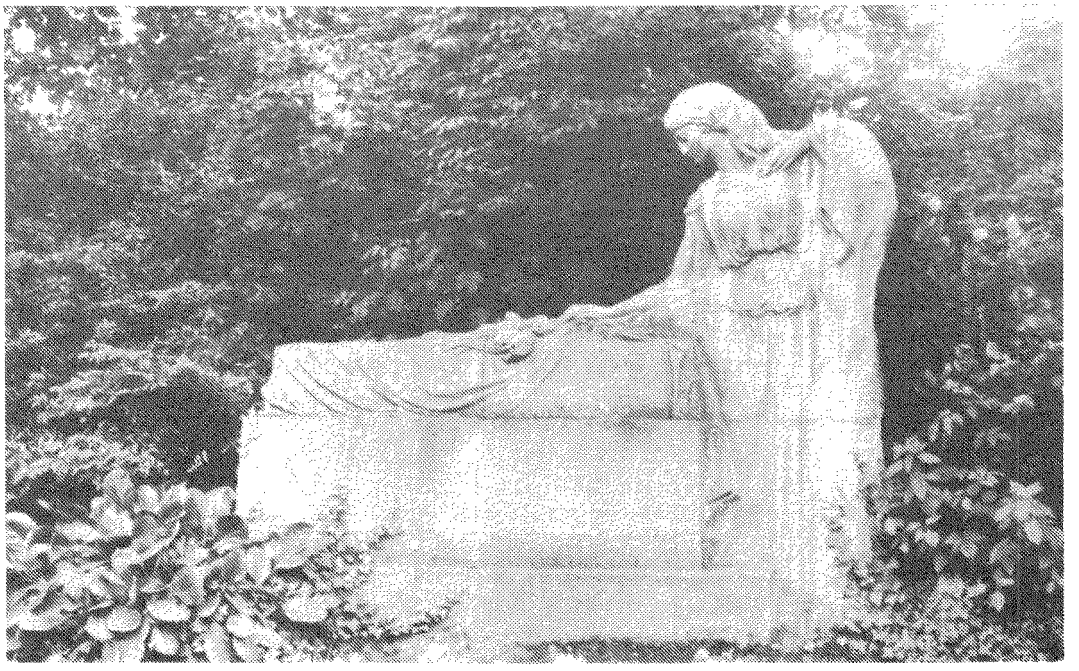
J. ALBARDA

MILITAIRE GEDENKTEKENS (28)

(Gezien onze excursie naar Maastricht op 1 oktober j.l. volgen hier de gedenktekens in deze stad.)

589. **Maastricht.** Hoek Beeldsnijdersdreef/Porseleinstraat.
Sculptuur.
Opschrift: HVNC BERNHARD PRINCEPS LIBERTATIS CELE BRANDAE CAVSA SE SIVIBUS NOSTRIS TRAJECTUM SIBUS CONIUNCTUS.
Op achterzijde: Hier werd op 18 september 1944 ZKH Bernhard Prins der Nederlanden, door bevrijd Maastricht begroet.
Vervaardigd door: L Reynen.
Materiaal: gegoten beton.
Onthuld: 13 september 1969 door H.M. Koningin Juliana.

590. **Maastricht.** Koningsplein. Beeldengroep. Bevrijdingsmonument.
Vervaardigd door: beeldhouwer Charles Eyck.
Onthuld: 14 september 1952 door Z.E. de Minister van Def. C. Staf.
Aantekening: Het monument is opgericht ter herdenking van het aandeel dat het Amerikaanse leger en verzet hadden in de bevrijding van ons land. In deze beeldengroep ziet u o.m. een soldaat die het 'V' teken geeft, een kind dat joelend van enthousiasme haar handen in de lucht steekt, een man met een hamer als symbool van wederop-

Nr. 592

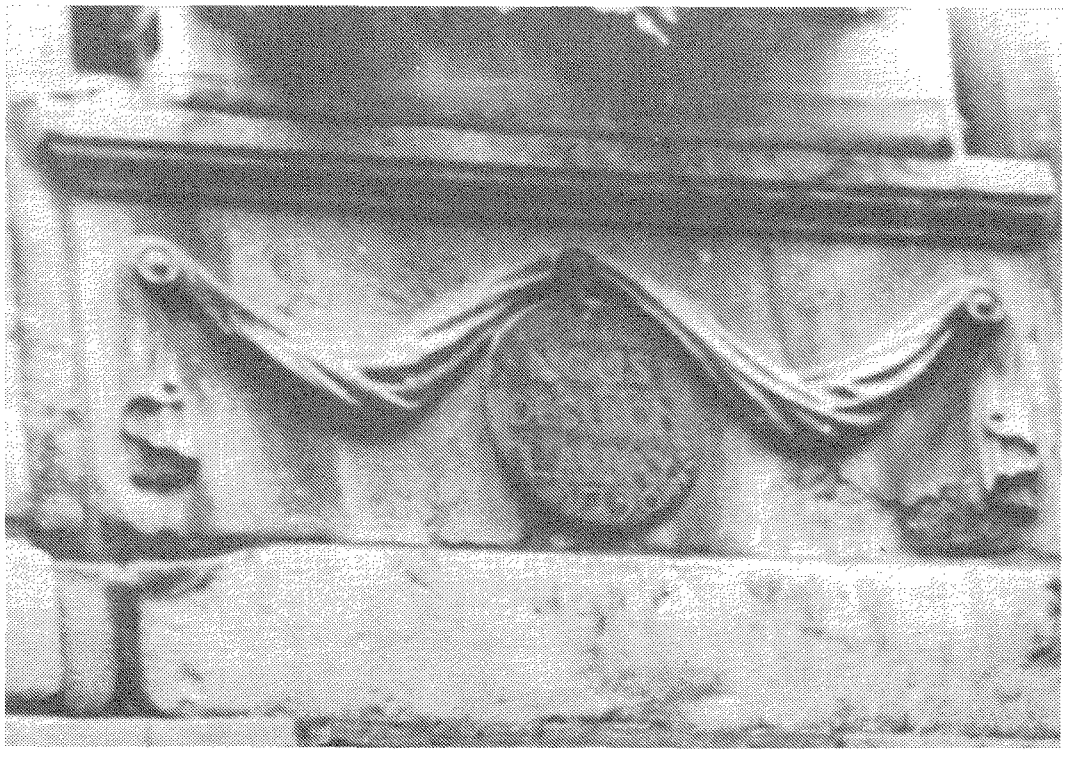
bouw.
Bron: S.E.O.S.

591. **Maastricht.** Alg. Begraafplaats. Kruis. Vervaardigd door: J.H.A. Huysman.
Bron: S.E.O.S.

592. **Maastricht.** Beeldhouwwerk Eerste Wereldoorlog. Sint Pieterstraat
Opschrift: ILS S'ENDORMAIENT EN PARLANT DU RETOUR AU PAYS.
Ontwerp: Huib Luns. Uitvoering: Charles Vos.
Materiaal: zandsteen.
Onthuld: 23 mei 1926 door Z.K.H. Prins Hendrik.
Aantekening: Dit monument herdenkt de vele Fransen uit Noord Frankrijk die door de terugtrekkende Duitse troepen in 1918, tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog op de vlucht waren gedreven en door ontberingen zijn omgekomen zonder hun vaderland terug te zien.

593. **Maastricht.** Lenculenstraat 18. Gevelsteen met monogram.
Opschrift: paCe faVente eXtrVCta DoMVs.
Materiaal: hardsteen.
Aantekening: De steen werd eerst in 1952 ontdekt. De vertaling luidt: 'Dit huis werd gebouwd door de Vrede begunstigd.'
De vrede slaat op de Vrede van 1714. De hoofdletters van het opschrift geven het getal 1725 aan, dus 11 jaar na deze vrede.
Historie: In 1713 werd de Vrede van Utrecht gesloten tussen Engeland, Pruisen, Portugal, Savoye en de Republiek enerzijds en Frankrijk anderzijds. Hierna volgde in 1714 de vrede tussen de Republiek en Spanje. Tijdens deze vredesbesprekingen sprak de vertegenwoordiger van de Franse koning Lodewijk XIV, de kardinaal en diplomaat Polignac de beroemde woorden: 'Nous traiterons sur vous, chez vous et sans vous.' De Zuidelijke Nederlanden kwamen aan Oostenrijk en het Prinsdom Oranje kwam definitief aan Frankrijk.

594. **Maastricht.** Monument Baron Dibbets. Voorterrein kazerne AFCENT.
Opschrift: Luit. Generaal Baron Dibbets, opperbevelhebber deze vesting

Nr. 595

1830-1839.
Onthuld: 21 april 1841 en augustus 1927.
Aantekening: Dit monument stond eerst op de Alg. Begr. Plaats.
Het werd verplaatst naar een van de vestingwerken aan de oostzijde van de stad, dat toen bastion Dibbets ging heten. In verband met de uitbreiding van de papierfabriek 'KNIP' werd het monument overgebracht naar de Tapijnkazerne waarin het personeel van AFCENT gelegerd is.

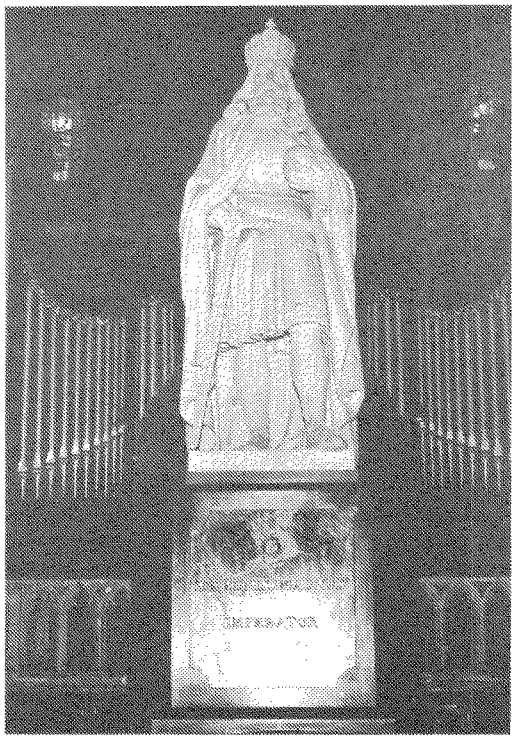
595. **Maastricht.** Gevelsteen met medaillon.
Stokstraat 11
Opschrift: Nous désiron la paix 1790 ('désiron' staat hier zonder de 'S'.)
Aantekening: Gaarne ontving ik nadere gegevens over dit gedenkteken. Waar slaat dit op? Wellicht op de Franse revolutie?

596. **Maastricht.** Standbeeltje d'Artagnan.
Aldenhofpark nabij bastion Waldeck.
Opschrift: d'Artagnan.
Vervaardigd door: Gertrud Januszewsky.
Materiaal: brons.
Onthuld: zonder feestelijkheden geplaatst in 1977.
Aantekeningen (overgenomen uit het Jaarboek 1977 van de Stichting MENNO van COEHOORN, bladz. 93):
In 1973 werd herdacht het beleg van 1673 en het sneuvelen van de befaamde luitenant-kapitein der Witte musketiers, Charles de Batz-Castelmore, graaf d'Artagnan. Bij die gelegenheid werd in het Aldenhofpark, als eerbewijs aan de strijders van beide partijen een in bruikleen verkregen d'Artagnanmonument opgericht. In de loop van 1977 kwam het definitieve gedenkteken gereed. Het werd geplaatst nabij het punt waar d'Artagnan in 1673 de dood vond.

597. **Maastricht.** Beeld Karel de Grote. In de Sint Servaeskerk, Westbouw.
Opschrift: CAROLUS MAGNUS IM-

Nr. 596

Nr. 597

PERATOR.
Aantekening: Karel de Grote, geb. 742, overl. 28 jan. 814 te Aken, zoon van Pippijn III. In 768 Koning der Franken, hij werd in 774 gekroond met de ijzeren kroon der Longobarden te Pavia, Italië. In 800 Keizer van het Westen.
Hij nam als lijfspreuk aan: In Scelus Exurgo Sceleris Discimina.

Vertaald: Tegen het kwaad treed ik op, de gevolgen van het kwaad neem ik weg.
Deze spreuk siert nu het onderscheidingsteken voor militairen van de Geallieerde Hoofdkwartieren in de Centraal Europa Zône.

G.J. CASIUS

Vliegtuigregistratiemethoden van de militaire luchtvaart KNIL (1)

Het bestuderen van de registraties van het vliegend materieel van het KNIL geeft een interessant beeld van de geschiedenis en samenstelling van dit wapen. Wat opvalt is dat er, na de eerste 'proef'periode en tot aan de coördinatie met het in Nederland gebruikte systeem in 1948, eigenlijk slechts een nummeringssysteem heeft bestaan dat, met enkele aanpassingen, het gehele gamma van vliegtuigsoorten en typen tussen 1919 en 1947 heeft kunnen 'dekken'.

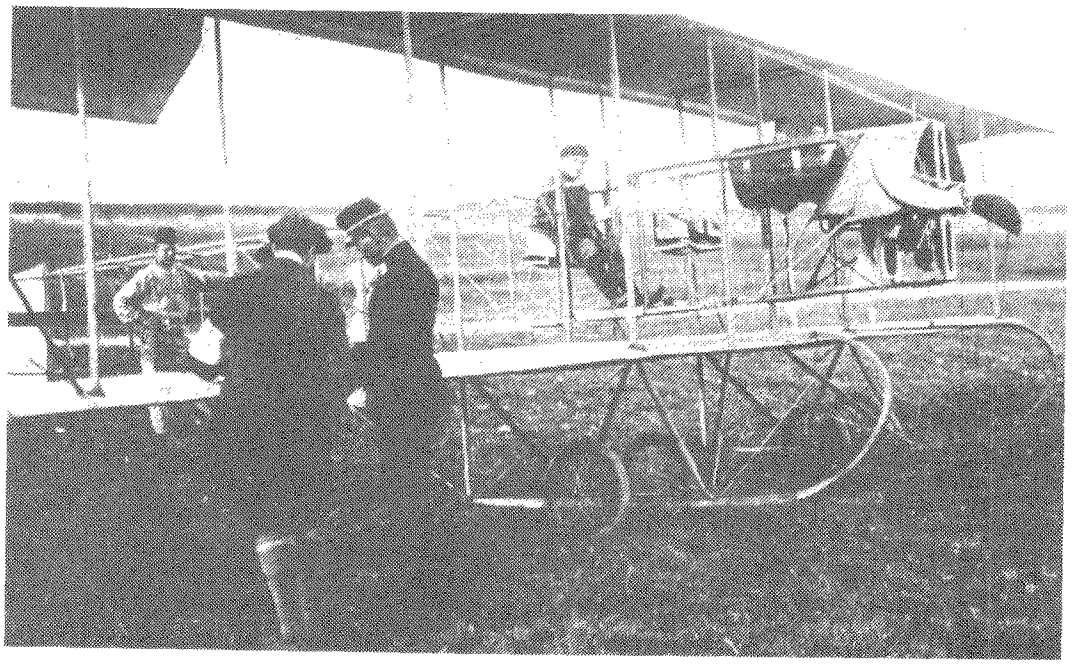
DE OERTIJD, 1913-1918

De Indische militaire luchtvaart ving officieel aan op 30 mei 1914 met Gouvernements Besluit No. 39, waarbij de Legercommandant werd gemachtigd een Proefvliegtuigafdeling (PVA) in te stellen. Officieus begint het verhaal al eerder, met de opleiding - op eigen initiatief - van 1e luitenant der artilerie Hein ter Poorten, de man die in 1942 als Legercommandant tot zondebok zou worden gemaakt voor het ineenstorten van ons koloniale rijk. Na op 30 augustus 1911 zijn opleiding bij de vliegschool, annex -fabriek, van Leon de Brouckere te Genk in België te hebben voltooid met het behalen van het brevet van vliegenier, deed hij in november 1911 de aanbeveling voor het KNIL drie vliegtuigen van De Brouckere te kopen. In juni 1912 werd een contract getekend voor de levering van een 'schoolvliegtuig', beide tweedekkers, en een eendekker Deperdussin snelle verkenner.
Slechts de Deperdussin kwam ooit in Indië doch werd na langdurig gezeur weer teruggestuurd naar de fabriek; het KNIL zag er weinig in en verzon allerlei bezwaren tegen vliegtuigen. De tweedekkers waren inmiddels nog in aanbouw en moesten omgebouwd worden met metalen onderdelen om aan de op Java geopperde bezwaren tegemoet te komen. Verbouwd is wellicht een te zwakke benaming - De Brouckere bood aan om liever geheel nieuwe 'metallieke' toestellen te bouwen. Door het uitbreken van de oorlog in 1914 zijn deze machines niet meer uitgezonden naar Indië doch in Soesterberg gebruikt voor de opleiding van KNIL vliegers. Ondertussen was de burgervlieger Henri van Steyn aangetrokken als - om een modern woord te gebruiken - consultant. Deze bood Koloniën zijn privé Farman HF-20 toestel ten geschenke aan dat na aanvaarding ook op Soesterberg terecht kwam.

Het Nederlandse leger had op Soesterberg ook een luchtvlootje, geregistreerd met de letters LA (Luchtvaart Afdeling) en genummerd 1, 2 en 3 enz. De Marine oefende ook op Soesterberg met Farmans genummerd MA-1 etc. Logischerwijze werd voor de vliegtuigen van Koloniën de letter K ingevoerd. Bekend is dat de Brouckere verkenner als K-1 en het schoolvliegtuig als K-2 te boek stonden, wellicht met 'terugwerkende kracht' want op foto's zijn deze nummers niet te zien. Wat de K-3 was is niet duidelijk, wellicht de Deperdussin die echter niet meer vloog; K-4 werd de Farman van Van Steyn.

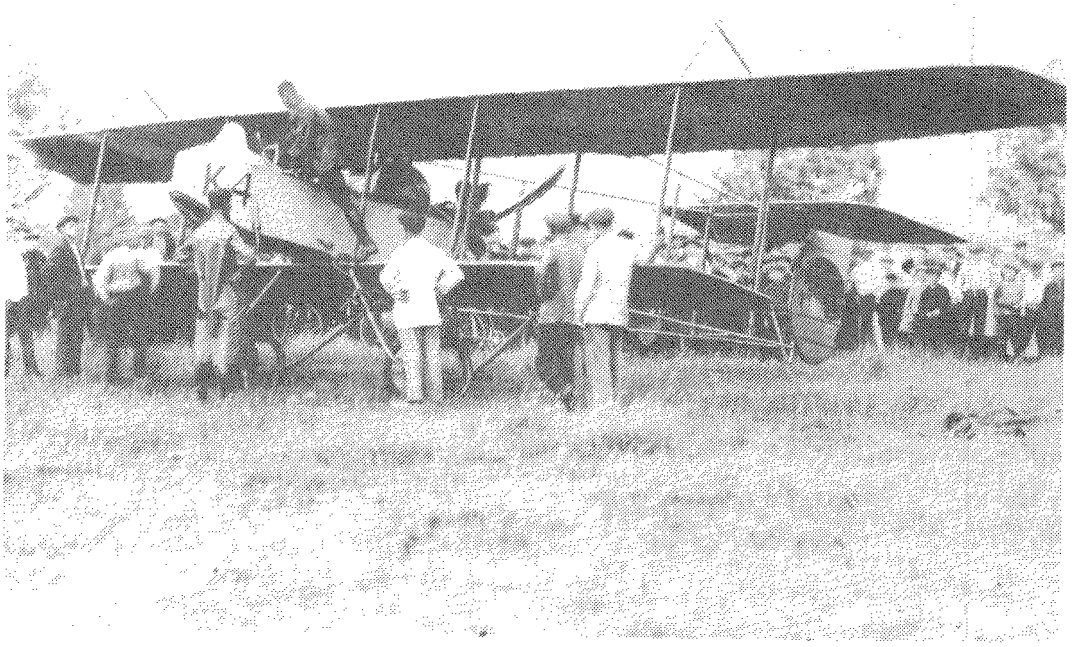
DE 1e WERELDOORLOG

Het uitbreken van de oorlog deed Indië omzwaaien, er werden zo spoedig mogelijk vliegtuigen gekocht, ditmaal (noodgedwongen) in het nog neutrale Amerika. Tussen 1915 en 1917 werden bij de Glenn L. Martin fabriek tweedekkers gekocht, achtereenvolgens:
2 Martin TA verkenners (plus een derde in reserve-delen)
4 Martin TT lesvliegtuigen
8 Martin R verkenners
2 Martin TT lesvliegtuigen

1. *In het najaar van 1911, nam de toenmalige luitenant van het Indische leger H. ter Poorten, met een Brouckère-vliegtuig deel aan de legermanoeuvres bij de 'Pettelaar' ('s- Hertogenbosch).*

2. *De Farman K-4 van Van Steyn.*

De registraties van deze machines zijn niet geheel te bevestigen, doch uit bekende gegevens kan men met grote waarschijnlijkheid concluderen dat ze respektievelijk waren: TA-1 en 2, TT-3 t/m 6, R-7 t/m 14 en TT-15 en 16. Hieruit blijkt dat men nummerde zonder op de voorgaande Brouckeres en Farmans te letten, en ook dat de nummering geen rekening hield met de funktie van het toestel (verkenners en lesvliegtuigen door elkaar). Doch ook: de type-naam werd aangeduid in de registratie (TA, TT, R) een gegeven dat tot 1947 bleef gehandhaafd.

WO-1 SURPLUS VLIEGTUIGEN

In 1919 kwamen grote hoeveelheden surplus vliegtuigen aan de markt, waaruit de inmiddels Vliegafdeling geheten Indische militaire luchtvaart zich goed van materieel voorzag. De keuze viel op de Avro 504K als lesvliegtuig en de De Haviland DH-9 als verkenner/bommenwerper. Van beide typen werden meerdere series gekocht; de registratienummers bestonden uit de voorletter van het fabrikaat (A voor Avro en H voor De Haviland), gevolgd door cijfers.
De nummering van de Avro lesvliegtuigen schijnt een vervolg te vormen op de voorgaande Brouckere en Martins, wellicht op grond van het feit dat deze in de praktijk slechts voor opleiding hadden gediend. Voor zover is na te gaan begon de Avro serie met A-21, implicerend dat men 20 voorlopers in aanmerking nam. Deze kunnen bestaan uit drie Brouckere's, een Farman en 16 Martins, of twee Brouckere's, een Farman en de 16 Martins, plus een reserve Martin TA (die inderdaad uit reservedelen werd opgebouwd). De DH-9 nummering begon met H-101; het met de Martins begonnen systeem van fabrikaat-voorletter werd dus vervolgd maar men brak met de doorlopende nummering. Een nieuwe 100-serie cijfer categorie verscheen met deze verkenner.
In 1922 kwamen twee nieuwe typen en daarmee ook nieuwe taktische soorten vliegtuigen in dienst, de Vickers Viking vliegboot/lange-afstands verkenner en de Fokker D-7 jager. Conform het systeem kregen deze resp. de letters V en F; nieuwe cijferreeksen werden de 200-serie voor zeeverkenner en 300 serie voor jagers.
Het hiermee ingevoerde systeem liep nu consequent door tot 1937. Elk nieuw type in een bepaalde vliegtuigsoort werd opvolgend genummerd in de respektievelijke cijferreeks; voor nieuwe soorten werd een nieuwe cijferreeks ingevoerd. Zo zien we achtereenvolgens:
400 - taktische (jager-) verkenners,
500 - kriel-vliegtuigen (Pandertjes),
later ingenomen door de Martin 139 bommenwerpers. De type-letters bleven afgeleid van de fabrieksaanduiding, hetgeen resulteerde in soms nogal ingewikkelde lettercombinaties doordat men diverse typen Fokker verkenners kocht. Bovendien werd door de Indische Luchtvaart Afdeling zelf veel materieel voor allerlei doeleinden omgebouwd en zelfs in eigen beheer nieuw gemaakt. De letteraanduiding werd steeds aangepast aan de nieuwe configuratie en/of een nieuw type. Bijvoorbeeld: de Fokker D-7 jager had reeds de letter F; het Fokker S-4 lesvliegtuig werd dus FS-Fokker Schoolvliegtuig. Ook werden letters toegevoegd aan de registratie om een functie aan te duiden, bijvoorbeeld H-130F voor een DH-9 verkenner omgebouwd tot Fotovliegtuig.

DE INTERBELLUM PERIODE

We zullen de periode tot 1940 in het kort samenvatten per categorie vliegtuigen:

Lesvliegtuigen:
AL-57 Avro Luchtvaartafdeling
FS-58 Fokker S-4
M-59 Morane Saulnier AR35

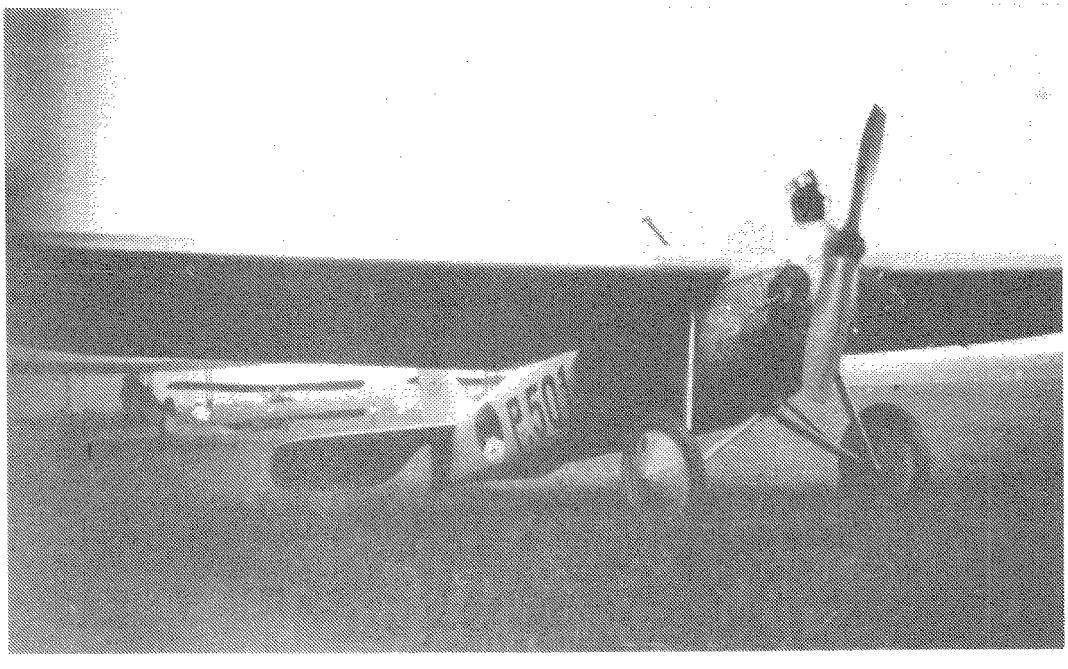
Deze toestellen werden in 1924 aangeschaft ter beproeving om te bepalen welk type de oude Avro 504 zou moeten vervangen. De AL-57 werd door de Luchtvaartafdeling (LA) zelf gebouwd en kwam als winnaar uit de bus. Er waren in 1923/24 reeds enkele 'gewone' Avro's door de LA gebouwd voor jaarlijkse vervanging, doch deze kregen een A-nummer (waarschijnlijk A-60 t/m 63).

AL-64 t/m - 73 Avro Luchtvaartafdeling
Gedurende 1928/29 werd een serie van tien stuks in de fabriek op Andir gebouwd. In de

3a. De Avro 504K's kregen een A-registratie.

3b. De P-501, één van de Pandertjes.

jaren 1930/31 werden tenminste negen Avro's uit de serie A-60 t/m 73 voorzien van een moderne Siddeley Mongoose stermotor. De registratieletters werden gewijzigd tot AM (Avro Mongoose), doch niet consequent want foto's tonen dat er rond 1936 nog een melange van AL's en AM's rondvloog, alle met Mongoose motor.

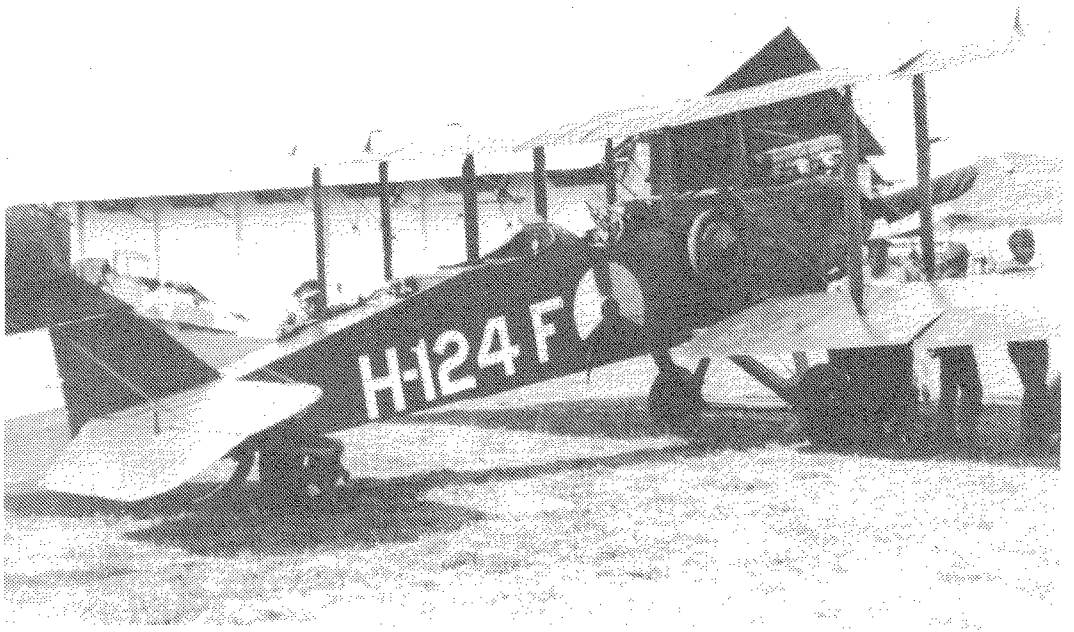
K-1 t/m K-45 Koolhoven FK-51
Vanaf 1937 werden de Avro's en DH-9's vervangen door Koolhoven lesvliegtuigen met de registratie-letter K. De nummering was echter niet conform het gevoerde systeem; men begon weer met K- 1.

Verkenners
In de jaren 1923-'24 werd naarstig gezocht naar een combinatie verkenner/jager/bommenwerper die in een kleine luchtvloot als die der LA-KNIL het maximum rendement zou opleveren. Verwisselbare lange en korte vleugels en aanpasbare bewapening moest het gewenste resultaat geven - een succes werd het niet. De cijferserie 400 dekte deze categorie en vervolgens verschenen hierin tussen 1924 en 1926:

FD-401/410 Fokker DC-1 jager-verkenner
FC-411/420 Fokker C-4 verkenner (minus 416 die voor aflevering in Nederland crashte)
K-421/424 Koolhoven FK-31 jager-verkenner.

De C-4 serie voldeed als verkenner niet aangezien de te brede romp slecht uitzicht gaf en werd al vrij snel omgebouwd voor diverse andere doeleinden, radiovliegtuig, fotovliegtuig en transport, met de toevoegsels R, F en T achter het nummer. Enkele werden ook omgebouwd tot DC-1 jager-verkenner met korte vleugel, maar fotografisch bewijs dat de registratie dan tot FD veranderd werd bestaat niet.
De ruggegraat van de LA werd tussen 1927 en 1937 gevormd door de Fokker C-5 en C-10 verkenners, waarvan over de jaren telkens een kleine serie werd aangeschaft. De registratie-letter bleef FC, met een toevoegsel ter aanduiding van het type: FCve (Fokker C-5e), FCvd (C-5d) en FCx (C-10), gebaseerd op de gewoonte van de Fokkerfabriek haar typen met romeinse cijfers aan te duiden. De eerste Fokker C-5e werd geleverd als vervanger voor de tijdens proefvluchten bij de fabriek gekraakte C-4 en kreeg hetzelfde nummer (416). De daarna bestelde series werden genummerd volgend op de FK-31's, FCve-425 t/m -449. De juiste aantallen E- en D-typen zijn niet geheel duidelijk. We weten bijvoorbeeld dat als proef twee stel (kortere) D-vleugels werden besteld die aan een reeds aanwezige romp konden worden gebouwd. Kreeg zo'n combinatie een nieuw nummer? Het is niet vast te stellen.
Voorts werden zes C-5d's overgenomen van de Marine en tenslotte kwam er in 1933 als laatste een enkele C-5e met een zogenaamde 'bokkepoten' landingsgestel, een latere uitvoering zonder verbindings-as tussen de wielen. De motoren van de C-5d's werden tussen 1931 en 1933 vervangen door de Curtiss Conqueror lijnmotor, doch de registratieletters werden niet veranderd.

Jagers
De zes Fokker D-7's hadden rond 1928 alle het loodje gelegd, slechts één vloog nog af en toe als relikwie op vliegfeesten. In 1930 kwam er een eerste serie van de uitnemend geslaagde Curtiss P-6 jager, een toestel waar niet, zoals zelfs bij de toch ook deugdelijke C-5, eerst uitgebreid aan gemodificeerd hoefde te worden. Om de nationale industrie niet geheel voorbij te gaan werd een vervolgserie bij Aviolanda in Papendrecht gebouwd. De registraties volgden geheel normaal op de Fokkers: C-307 t/m 320.
De gang van zaken leverde toch veel politiek rumoer op - het was crisistijd - en min of meer gedwongen moet Koloniën toestemmen om Fokker een concurrerend ontwerp te laten bouwen. Na veel geharrewar werd dit de D-17 jager die in 1932 op Java aankwam. De letter F was door het afschrijven van de D-7's weer beschikbaar en de D-17 werd dus F-321. Een vervolgorder kwam er niet, de bezuinigings-koek was op en in 1936 deed men dit als eenling nauwelijks bruikbare toestel over aan de LVA op Soesterberg.

4. De H-124F, een foto-uitvoering van de De Haviland DH-9.

5. F.C.V.E. 425, dat wil zeggen Fokker C-5E.

AANLOOP NAAR DE OORLOG

In 1936 ging het roer van de Indische defensie grondig om. De LA-KNIL werd de 'main line of defense' en kreeg tweemotorige bommenwerpers van het type Martin 139, destijds aangeprezen als luchtkruisers, of zelfs zware bommenwerpers, wat ze natuurlijk vergeleken met de Fokkertjes ook waren. De eerste van vier series Glenn Martins kwam in 1937 in dienst. De serie 500-nummers (kort gebruikt voor de Pandertjes anno 1926) werd toegewezen, met de typeletter M. In totaal werden er 120 gekocht zodat de M-nummering doorliep tot 620.
De aankoop van de Martins had tot gevolg dat er twee oude driemotorige Fokkers van de Koninklijke Nederlands Indische Luchtvaart Maatschappij werden overgenomen als meer-motorig lesvliegtuig, alsmede voor transport- en ambulancedoeleinden waarvoor tot dan toe nog de oude Fokker C-4 in gebruik was. De twee Fokker F7b toestellen kregen de type letters FTA (Fokker Transport Ambulance), met de nummers 1 en 2, hetgeen eigenlijk niet in het systeem paste. De Fokkers C-5 en C-10 werden gedegradeerd tot overgangs-vliegtuigen, de Avro en DH-9 werden in 1937 afgeschaft en vervangen door de Koolhoven FK-51 tweedekker. Daarnaast kwam er een modern tweemotorig lestoestel, de Lockheed 212. De registratie van deze nieuwe machines leverde weer een inconsequentie op. De typeletters werden respectievelijk K en L, doch de Koolhoven serie ving aan met het nummer 1 terwijl de Lockheeds met 201 begonnen. In 1939 ontving de in dat jaar tot Militaire Luchtvaart (ML) gepromoveerde LA ook zes Bucker Jungmann vliegtuigen, geschikt voor luchtakrobatiek, bestemd voor indeling bij de Martin afdelingen. De registraties waren BJ- 001/006.

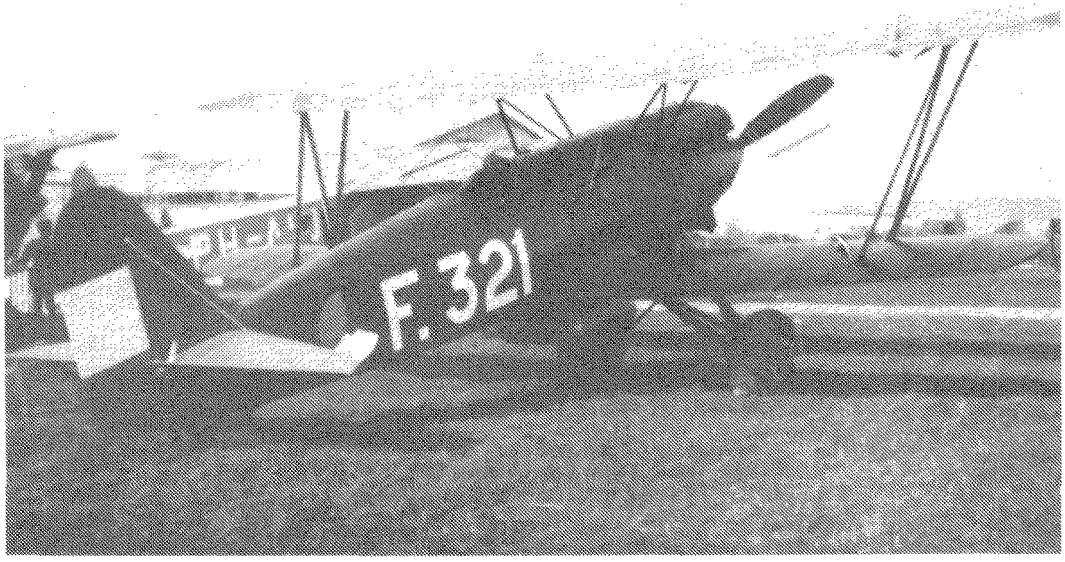
De Curtiss P-6 jager werd in 1938 ook afgevoerd; conform de plannen werd de gehele luchtverdediging opgedragen aan de Martin bommenwerpers die, 'met hun grote snelheid en zware bewapening' zoals het KNIL het stelde, geacht werden geen moeite te zullen hebben met vijandelijke vliegdekjagers. Men negeerde daarbij de ook in de Nederlandse vakpers al in 1937 gepubliceerde tegengestelde ervaringen uit China en Spanje. Het gevolg was dat de voor de LA ontwikkelde nieuwe jager Fokker D-21 alleen als prototype naar Indië kwam; hij bleef met de registratie FD-322 tot 1942 in de sterkte.

ORDER BLIJVENDE AARD No. 72

De sterke uitbreiding en reorganisatie van de ML vond ook uitdrukking in een standaardisatie van het registratiesysteem. Op 16 augustus 1940 verscheen een Order van Blijvende Aard (OBA), No. 72, waarin het tot dan toe gebruikte nummerings-systeem, dat min of meer a l'improviste was ontstaan, werd gestandaardiseerd. OBA 72 getuigde van een zeer praktische aanpak: zoveel mogelijk handhaven wat al bestond; dat bespaarde veel schilderwerk. Het nieuwe voorschrift is hierbij in afschrift weergegeven en behoeft slechts weing commentaar. Het systeem van type-letter gebaseerd op het fabrikaat bleef gehandhaafd, zij het met de nodige stroomlijning. In volgorde van de OBA waren de nieuwe punten:

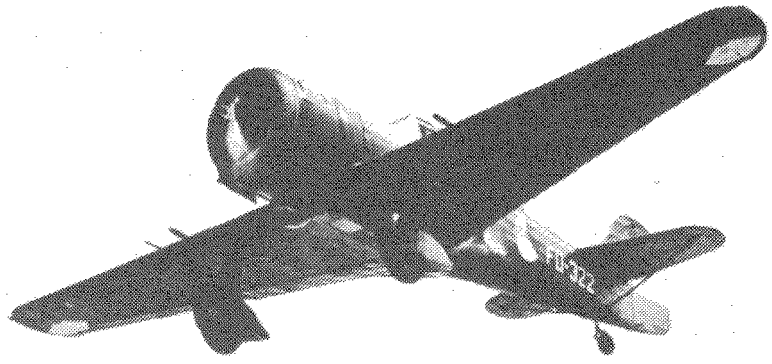
B - Brewster Buffalo (kwam medio 1941)
BD - Brewster 340 duikbommenwerper (nooit afgeleverd)
CW - Curtiss Wright 21 jager (zojuist van de LVA Nederland overgenomen)
CF - Curtiss Falcon (kwam medio 1941)
D - Douglas transport (zie gevorderde vliegtuigen)
FT - Fokker F7b (de FTA registratie werd ingekort)
FM - Fokker C-5d (de C-5e was reeds afgevoerd; aangezien de C-5d gewoonlijk de 'Fokker Marine' werd genoemd lag FM voor de hand)
FX - Fokker C-10 (C-X)
LT - Lodestar Transport (ter onderscheiding van de Lockheed 212)
R - Ryan STM (eind 1940 geleverd)
WT - Waco Transport (gevorderd)

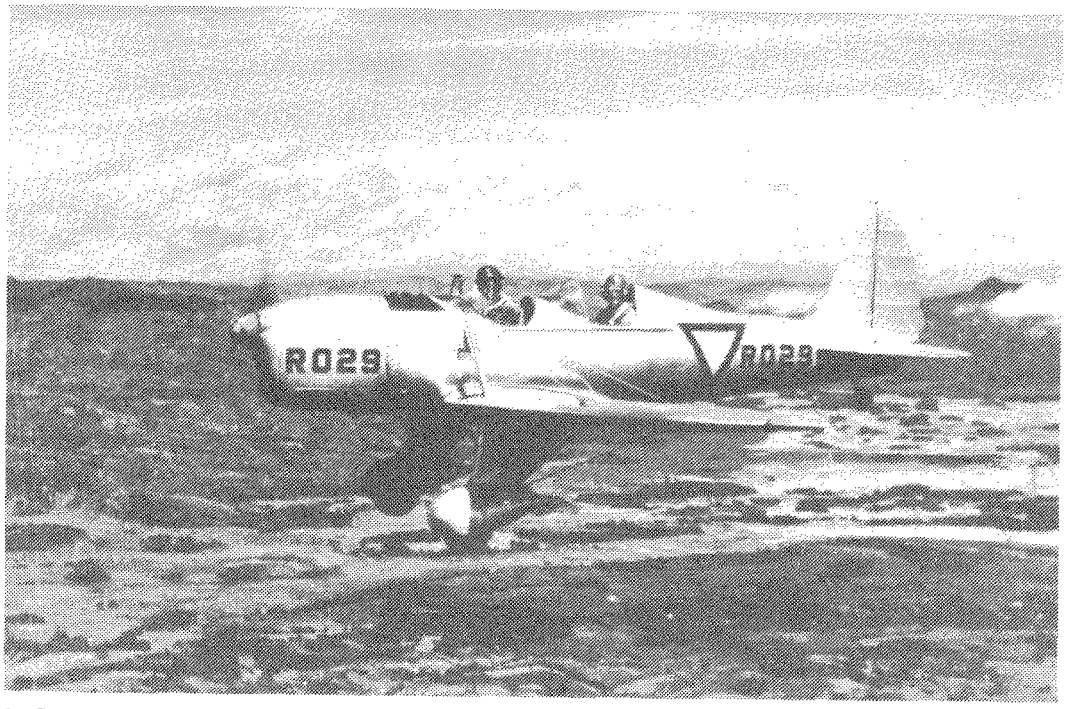
De nummering onderging in bepaalde gevallen een meer ingrijpende verandering. De begincijfers 3, 4 en 5 waren al sinds langere tijd in gebruik als kategorie voor

6. *F.321, de enige Fokker D.XVII van de ML-KNIL.*

7. *Van de Fokker D.XXI werd slechts één prototype aan Indië geleverd. Het kreeg de registratie FD-322.*

8. De R-registratie van de Ryan STM-lesvliegtuigen was een gevolg van de OBA-72 van 16 augustus 1940.

respectievelijk jagers, verkenners en bommenwerpers. Voorheen had men echter doorgenummerd, bijvoorbeeld bij de Martin 139: de serie van 120 stuks liep door tot nummer M-620. Aangezien voor horizontale bommenwerpers alle nummers nu met 5 moesten beginnen werden M-600/620 hernummerd tot M5-100/120.

De OBA blijkt, hoe duidelijk ook, toch enige problemen op te leveren. De nummers van de Koolhoven lesvliegtuigen (met bewapeningsmogelijkheid) moesten met 100 verhoogd worden, dus K-1 moest K-101 worden. Toch geeft de OBA als voorbeeld (wellicht foutief) FM-101=Fokker C-5d, terwijl onder '4' de C-5d als verkenner genoemd wordt. Het is vrijwel zeker dat de C-5's geen 100 nummers hebben gekregen doch hun (korte) resterende leven sleten als FM-433, -444, etc.

(wordt vervolgd)

BOEKBESPREKING

'VAN HOLLAND NAAR INDIë - Het transport van koloniale troepen voor het Oost-Indische leger, 1815-1909', door drs. M.P. Bossenbroek.

Voor het koloniale leger in Nederlands-Indië (het KNIL dus) zijn vele tienduizenden jonge mannen na het tekenen van een 'verband' als beroepssoldaten van Nederland naar de Oost gereisd. Het waren er in de 19e eeuw gemiddeld zo'n 1500 per jaar. De auteur heeft al de transporten tot een zeker tijdstip gevolgd, vanaf het eerste begin direct na de Napoleontische tijd tot een stukje in de 20e eeuw. Deze 'kolonialen' zoals bedoelde militairen een poos schamper werden betiteld, gingen van Harderwijk scheep naar Batavia. Een wereldreis, eerst met zeilschepen en om Kaap de Goede Hoop; later door het Suez-kanaal op stoomschepen. Hoe ging dat allemaal en hoe waren de contracten met de scheepvaartmaatschappijen? We kunnen in de uitgebreide bijlagen alle afvaarten volgen: data, namen van schepen, aantallen en rangen van militairen; ook de nationaliteiten want in de 19e eeuw waren er nogal wat vreemdelingen bij. Het interessante in dit hoogst curieuze boek zit hem ons inziens niet in de details der afvaarten maar in de kundige en levendige beschrijving van het waarom der transporten.
We krijgen te horen over de uitbreiding van het Nederlandse gezag in de Indische archipel; hierbij werd vaak het KNIL ingezet. En dan kijken wij hoe de werving in Europa verliep (zeker niet altijd even netjes!) en dan het wel en wee van de reis zelf. We maken kennis met de organisatie, de reisroute en de reisduur; de gezondheid van de reizende militairen (eerst maanden achtereen, daarna enige weken); het eten en drinken en de legering aan boord. Maar ook de veiligheid, de sociale- en militaire verhoudingen op de schepen; sterfgevallen, enkele ongelukken. En, heel zelden, muiterij en veel minder desertie als men zou denken. Dus eigenlijk weinig nare toestanden of drama's.
Soms waren er maar weinig soldaten te vervoeren; en dan weer erg veel; dat laatste vooral rond de Lombok-operatie van 1894 en vooral tijdens heel de Atjeh-oorlog van 1873 zo tot bijna aan de eerste grote wereldoorlog. De auteur geeft een forse lijst van bronnen en literatuur: echt voor mensen die zich helemaal in de materie van de personeelsaanvulling naar de andere kant van de aarde willen inwerken. Een boek vol menselijke geschiedenis in een voltooid verleden en ver perspectief, dat steeds verder komt te liggen. Maar wat desondanks oer-Nederlands is en blijft.
Men raakt gegrepen als men er in leest en . . . men reist echt mee over de zeeën met het soms rare volkje van aangeworven soldaten waarmee Nederland zijn overzeese imperium destijds consolideerde. Een knap stuk werk.
'Van Holland naar Indië - Het transport van koloniale troepen voor het Oost-Indische leger, 1815-1909', door M.P. Bossenbroek, 1986, De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, gebonden, 232 blz. met foto's, tabellen en registers. Prijs *f* 46,--

C.A. Heshusius

De Japanse aanval op Nederlands-Indië, door J.J. Nortier.

De auteur is geen onbekende; hij publiceerde eerder over deze materie. Hij is geen historisch kamergeleerde doch een officier die de contemporaine krijgsgeschiedenis zelve meemaakte: in het voorjaar van 1945 was hij compagniescommandant bij de herovering van het olie-eiland Tarakan op de oostkust van Borneo tegen de Japanners. Zijn boek handelt over de Japanse aanvalsoperaties op de troepen van het KNIL in het oostelijk deel van de Indische archipel. Drie aanvallen op Celebes; en de overvallen op Ambon en op Timor. Nortier geeft een nauwkeurige beschrijving van de gevechten, waarbij ook de Japanse zijde. Aan Nederlandse kant komen alle daarbij betrokken officieren en onderofficieren met een speciaal commando aan de beurt. Het waren voor òns allemaal totale militaire nederlagen: we krijgen er een uitleg van. De wortels van het kwaad en de ellende die de betrokken commandanten meemaken liggen voor een groot deel in het jarenlang gevoerde beleid van ons land: zuinig, naïef, pacifistisch en defaitistisch, door regeerders die ons volk zelf had opgebracht. Ook de angstvallige neutrale houding in onze

politiek wordt belicht als er weerstand bestaat om Australische troepen op het Indische grondgebied toe te laten. In het sobere relaas valt op dat de bevolking van de Minahassa, in NO-Celebes, Neerlands 12e provincie, zei men, veel feller tegen de invallers is geweest tijdens de invasie als op Ambon, waar men dit toch eerder verwacht zou hebben. En voorts is het KNIL het eerste en enige leger geweest waartegen (net zoals bij de primeur voor onze KL in Nederland in mei 1940) in de Pacific tot drie maal toe de invaller parachutisten in de strijd wierp: in de Minahassa, op Timor (en later maar niet in dit boek) op de olievelden in Z-Sumatra. Allemaal zaken die nog nauwelijks bekend waren! Door buitenstaanders en de bekende stuurlui aan de wal is wel eens misprijzend gekeken naar de mate van weerstand welke het kleine KNIL bood in die gigantische archipel: zo lang als van Ierland in het westen tot Iran en de Kaspische Zee in het oosten. In Nortiers boek, ook vol van eerlijke kritiek, merken we dat de vele zwakke detachementen op de buitengewesten nimmer steun kregen van luchtstrijdkrachten en maritieme eenheden. Steeds moeten ze het zelf opknappen als de vijand onverwacht landde geholpen door overmachtige vliegtuigsteun en gedekt door zijn oorlogsschepen. Onze detachementen die niet meer versterkt konden worden noch konden worden geëvacueerd, waren van te voren al 'afgeschreven'. Ze werden gelikwideerd of het binnenland en de rimboe in gedreven. Dit alles wetende, is het niet onbegrijpelijk dat vele landskinderen deserteerden en dat commandanten overbleven met hun kaderleden en enkele trouwe manschappen. Zeker, de leiders van onze kant, op elk niveau, hebben fouten gemaakt; ze konden het niet 'over doen' zoals in grotere legers: dan kwam er een tweede en een derde kans . . .
En onbegrijpelijk weerzinwekkend was dan immer de wraak van de zegevierende Japanse horden die het durfden bestaan om de groepjes van ons die tot het laatst weerstand boden, bij gevangename nog te vermoorden door bajonetsteken of door middel van onthoofding.
Neen; wil men iets spannends en leuks lezen, dan moet men het boek van Nortier niet ter hand nemen. Maar voor een volk dat zijn strijdkrachten nog altijd beschouwt als een noodzakelijk kwaad of zijn krijgsmacht liever niet wil zien of tonen, kan dit boek alleen maar verhelderend werken. Het eigen falen wordt daar in nergens verdoezeld. Ook niet wanneer aan de leden van die krijgsmacht zelve de rekening wordt aangeboden. Maar wil men er iets van begrijpen van wat zich 'toen en daar' heeft afgespeeld, dan moet men dit boek maar goed lezen om zichzelf in te denken in de positie van die gewone mensen die er in worden beschreven.
'De Japansche aanval op Nederlands-Indië', door J.J. Nortier, uitgave Ad. Donker, Rotterdam, 1988; ISBN 90.6100.302.4; 216 bladzijden; 61 illustraties waarbij vele kaarten; gebonden; prijs *f* 39,50.

C.A. Heshusius

De Stichtse burgeroorlog. Rebellie en reactie in het vijftiende-eeuwse Utrecht, S.B.J. Zilverberg, Zutphen, De Walburg Pers, 1978. Prijs *f* 23,50, 84 blz.

In dit boekje staat centraal de strijd tussen de Utrechtse bisschop David van Bourgondië en opstandige edelen (1481-1483), die de Hoeken genoemd werden. De Hoeken hadden de stad Utrecht veroverd en de bisschop verjaagd. Dankzij de hulp van zijn machtige familieleden kon bisschop David uiteindelijk met zijn Kabeljauwse aanhangers de stad heroveren.
Dr. Zilverberg, de expert op dit terrein, schrijft boeiend - soms ankedotisch, bijvoorbeeld over de bekende Jan van Schaffelaar. De politieke samenhang wordt misschien wat tè uitvoerig geboden en hoewel de militaire faktor in het boek bijzaak is, geeft de schrijver veel informatie over huurlingen en de ellende die zij veroorzaakten. Kortom, wie door de vele dynastieën, intriges en koalities weet heen te bijten, houdt een meeslepende geschiedenis over.

drs. R.P. de Graaf

BESTUURSMEDEDELINGEN

Jaarrede van de Voorzitter, gehouden op de Algemene Ledenvergadering van 5 november 1988 te Soesterberg

Welkom op de 22ste algemene ledenvergadering van onze vereniging.
Ik hoop dat deze vergadering ook voor u het sluitstuk is van een welbestede en interessante dag.
Hoewel het jammer is dat de lezing over de Armada geen doorgang heeft kunnen vinden, geloof ik dat de voordracht van de heer drs. H. de Bles over 175 jaar Koninklijke Marine deze teleurstelling heeft kunnen vergoeden.

Helaas zal ik mij nu moeten kwijten van mijn droeve plicht u mede te delen wie van onze leden wij door de dood zullen moeten missen.
Het zijn de heren:
J.K.H. de Roo van Alderwerelt,
F.L. Kroezen,
J. Vuyk en
H.S.F. Krens.
Ik verzoek u op te staan om enige ogenblikken onze overledenen te gedenken.
Mogen zij rusten in vrede.

Het afgelopen verenigingsjaar is zonder bijzondere gebeurtenissen voorbij gegaan. De activiteiten waren zoals altijd weer een succes. De formule van een excursie in het centrum van het land en een op grotere afstand heeft goed voldaan en wij zullen trachten dit voor te zetten. Ook de filmdag en de algemene ledenvergadering van 1987, beide met een interessante lezing, hebben ruime belangstelling gehad.

De samenwerking met de Documentatiegroep 1940-1945 en met de Western Front Association is van de grond gekomen. Onze leden en de leden van deze verenigingen zijn welkom op elkaars activiteiten met dien verstande dat bij een beperkte deelname de leden van de organiserende vereniging voorgaan.

Het ledenbestand blijft groeien hoewel nog steeds te langzaam.
U hebt in het jaarverlag van de secretaris kunnen lezen dat zij een droom heeft gehad dat elk lid tenminste een nieuw lid aanbrengt.
Probeert u deze droom geen bedrog te laten zijn. Hoe meer leden wij hebben des te mooier en groter ons blad kan worden.
'Mars et Historia' is inmiddels op 36 pagina's gekomen, maar ons streven blijft naar meer bladzijden en vandaar die droom van onze secretaris en mijn oproep aan u allen.

Onze vereniging is opgebouwd uit 23 afdelingen met elk een eigen interesse-sfeer en vele onderlinge raakvlakken. Een goed actief functioneren van de afdelingen is de motor van onze vereniging als geheel. Helaas echter leidt een aantal afdelingen een sluimerend bestaan. Laat toch eens iets van u horen, publiceer in 'Mars et Historia' en organiseer eens wat.
Activiteit komt niet alleen de eigen afdeling ten goede, maar ook ons allen en zal ongetwijfeld leiden tot een grotere groei van ons ledenbestand.

De verkoop van de derde gelegenheidsenveloppe met een afbeelding van uniformen van de Luchtvaart Afdeling omstreeks 1938 van de hand van de begaafde schilder J.W. van Oorschot is onbevredigend verlopen. Echt verlies is gelukkig niet geleden, maar de winst, waarop werd gehoopt, is uitgebleven. Het is jammer dat onze leden zo weinig belangstelling voor deze enveloppen hebben. Alleen al de insluiters over het leven en werken van deze kunstenaars van het militaire genre zijn voor beoefenaars van de militaire historie belangrijke bronnen van informatie.
Er zijn nog voldoende exemplaren over. Bestellingen kunnen bij de heer J. van den Berg of bij mij worden geplaatst. U steunt er de vereniging mee.

Ik dank de directeur van dit interessante Militaire Luchtvaartmuseum voor de ons wederom geboden gastvrijheid en wens hem geluk met de 100.000ste bezoeker, waarvan ik onlangs in de krant heb gelezen. De organisatoren die deze dag weer tot een succes hebben gemaakt dank ik ook van ganser harte voor hun inspanning en enthousiasme. Ze hebben gezorgd voor een perfecte organisatie en dan vergeet ik niet de gezellige borrel en de uitstekende lunch.
Ik dank u voor uw aandacht en wens u een prettige vergadering.

NAJAARSEXCURSIE

Najaarsexcursie op zaterdag, 1 oktober 1988 naar Maastricht, de oudste en zuidelijkste stad van Nederland, tevens de eerste Christenstad van ons land.
35 Leden genoten van deze excursie op deze zonnige dag. De leiding was in handen van de heren Brongers, Notermans en Provaas. We begonnen in 'Dominicain' op het Vrijthof met koffie en vlaai en vervolgens wandelden wij door de stad langs de Hoofdwacht, een renaissance gebouw uit 1773, waar nu het provinciaal militair commando/garnizoenscommando Limburg gevestigd is, naar het Bonnefantenmuseum. Hier kregen we uitleg over de schitterende maquette van Maastricht, gevolgd door een diapresentatie, waarbij tegelijkertijd de besproken punten met een lichtstraal op de maquette werden aangewezen. Na dit overzicht liepen wij, onze ogen en oren goed de kost gevend achter onze gids aan en hoorden van hem op een zeer onderhoudende duidelijke manier over de rijke geschiedenis van deze stad. Hierbij kreeg uiteraard de militaire kant de nadruk, doch de grote winkelstraat kreeg ook voldoende belangstelling.
Alle belangwekkende punten noemen zou dit hele nummer van 'Mars' vullen, doch ik wil er enige uitlichten namelijk het Dinghuis (voormalig stadhuis) uit 1475 met 16de eeuwse gevel, het bekende Stokstraatkwartier, het Stadhuis (een mooi barok gebouw van Pieter Post) uit 1664, het bekende restaurant 'In den Vogelstruys', het Spaanse Huis, waarin Karel V nog heeft overnacht, het aardige beeldje van de 'Mestreechter Geis' (het symbool van de Bourgondische levensstijl, aangeboden door burgemeester Michiels van Kessenich aan de stad), de ontelbare antieke gevels, de Onze Lieve Vrouwe basiliek, een zogenaamde vestingkerk, waarin geen drempels zijn, omdat er ook eens een kanonnengieterij in gevestigd was. De kanonnen moesten gemakkelijk naar buiten kunnen rijden. We liepen door de Eksterstraat, waarvan de naam een verbastering is van het Romeinse Via Dexera, langs de restanten van de dikke middeleeuwse stadsmuren waar de Jeker zich snelstromend een weg zoekt. In de Jeker was een zogenaamde reek, die naar beneden gelaten kon worden als de vijand de stad via het water wilde binnentrekken. Doch ondanks alles nam Frederik Hendrik de stad toch in in 1932, maar daarover nu niet meer getreurd. We liepen verder langs de Faliezusterklooster met prachtig gerestaureerde 17de eeuwse gevel en het Pater Vinktorentje, onder de poort 'Waerachtig' uit 1888 en langs de bastions 'Haet ende Nijt' en 'De Vijf Koppen'. De machtige 'Helpoort' is een stadspoort met twee grote torens uit de 13de eeuw. Hongerig geworden van de wandeling smaakte de lunch in de Officiersmess 'Alsace' op het Koningin Emmaplein heerlijk!
Gesterkt gingen we op weg naar de Linie van Du Moulin, een voorbeeld van 18de eeuwse versterkingskunst. Het grimmige karakter werd doorbroken door de verscheidenheid aan planten en de vele hagedissen op de door de zon verwarmde muren. We konden vervolgens kiezen tussen een korte en een lange wandeling.
Wij gingen met lampen de Kazematten in, die een uniek monument van krijgsbouwkunde zijn. Het is een stelsel van gangen met kundig gemetselde koepelgewelven, kruitkamers en bomvrije ruimten. Er zijn ook zogenaamde luistergalerijen, bedoeld om een vijand, die ondergronds naderde, tijdig op te sporen. Er was werkelijk aan alles gedacht door de ingenieuze Du Moulin! Door de enthousiaste uitleg van de gidsen werd het ongemerkt snel laat, maar aan alles komt een eind, zo ook aan deze fijne excursie!

P.H.Th. Dumon

Notulen van de 22ste Algemene Ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de militaire historie, gehouden te Soesterberg in het Militaire Luchtvaart Museum op zaterdag, 5 november 1988.

Aanwezig 51 leden. Bericht van verhindering werd ontvangen van 6 leden.

Punt 1. Opening. De voorzitter opent de vergadering en heet allen hartelijk welkom. Hij stelt de leden van het bestuur voor en spreekt vervolgens zijn jaarrede uit, die elders in dit blad is opgenomen.

Punt 2. De notulen van 21ste ledenvergadering als opgenomen in 'Mars et Historia' nov/dec. 1987 worden zonder wijziging goedgekeurd en vastgesteld.

Punt 3. De secretaris meldt dat aan de beschermheer van onze vereniging, Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard der Nederlanden, een telegram is verzonden met de volgende tekst: 'Bestuur en leden van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van

de militaire historie in jaarvergadering bijeen betuigen Uwe Koninklijke Hoogheid hun oprechte gevoelens van aanhankelijkheid en trouw.'
Zojuist werd een antwoord-telegram ontvangen dat luidt:
'Mijn hartelijke dank voor uw vriendelijk telegram. Ik wens U een goede vergadering toe. Met mijn beste wensen, Bernhard.' Een klaterend applaus van de aanwezigen volgt hierop.
De voorzitter dankt de heer Wagenaar voor de inrichting van de fraaie tentoonstelling in het kader van 125 jaar Rode Kruis. Verder dank aan de heer Van Lier voor zijn optreden als veilingmeester. De heer M.J. Lohnstein had als enige afdelingscorrespondent een stand ingericht, zodat men kon kennismaken met zijn afdeling 'militaire bibliografie tijdschriften.'

Voor de afdelingen 15 (Kon. Marine) en 22 (militaire gedenktekens en monumenten) worden nieuwe correspondenten gezocht omdat de heren Von Münching en Albarda hebben verzocht ontheven te worden. Tijdens de vergadering melden zich geen gegadigden.
De voorzitter verzoekt de vergadering goed te keuren, dat de 23ste algemene ledenvergadering wordt gehouden in de 2de helft van 1989 en in een andere plaats als in Den Haag. De vergadering gaat hiermee akkoord.

Punt 4. Van de heer Heshusius komt het voorstel de contributie te verhogen aangezien het blad 'Mars et Historia' te dun van omvang is. Het bestuur is geen voorstander van verhoging van contributie aangezien ons dit zeker leden zal gaan kosten.
Van de heer Andriessen komt de vraag waarom we bedrijven niet vragen om als sponsor op te treden. Hij biedt namens zijn bedrijf *f* 500,- aan. Hij hoopt, dat meerdere bedrijven volgen.
De heer Schuitemaker vraagt zich in een brief af, waarom er zo weinig bekend is over de historie van het militaire rangenstelsel, waarover hij onderzoek doet. De heer Snapper biedt aan, de heer Schuitemaker hierbij te assisteren.

Punt 5. Het jaarverslag van de secretaris ('Mars et Historia', 4-1988)) wordt zonder wijzigingen goedgekeurd.

Punt 6. De penningmeester geeft een toelichting op het financieel overzicht 1987 ('Mars et Historia' 4-1988). De heer Engelbrecht biedt een cheque aan voor het lustrumfonds, die in grote dank wordt aanvaard!
Spontaan kwam uit de vergadering het voorstel om in ons blad een oproep te plaatsen om een eenmalige gift te geven voor het lustrumfonds.

Punt 7. Verslag van de Kascommissie bestaande uit de heren Van Zuydam, Van Hoof en Van der Burg (reserve). De kascommissie raadt de penningmeester aan een vast termijndeposito van *f* 500,- te doen. Tevens beveelt zij aan om op 31 december bevestiging van het saldo te vragen. De heer Van Zuydam verklaart dat de kascommissie de boeken in orde bevonden heeft. Zij stelt voor de penningmeester, de heer Bom, décharge te verlenen met respecten voor zijn degelijk financieel beheer. De vergadering déchargeert de penningmeester en de voorzitter en dankt de heer Bom voor zijn inzet en de kascommissie voor haar werkzaamheden.

Punt 8. Benoeming kascommissie 1988-1989. De heren Van der Burg en Van Zuydam stellen zich wederom beschikbaar en de heer Engelbrecht zal reserve zijn.

Punt 9. Stichting Diekerhoff-fonds. De penningmeester deelt mee dat dankzij de inzet van de veilingmeester en de leden een batig saldo van een kleine duizend gulden voor het fonds verdiend is.

Punt 10. 'Mars et Historia'. Het blad heeft nu 36 bladzijden. De voorzitter dankt de redactiecommissie voor het vele werk dat zij heeft verzet. Hij doet een oproep aan de leden eens een abonnement op 'Mars et Historia' cadeau te geven aan familieleden of vrienden. Zij zijn dan tevens lid van onze vereniging.
De voorzitter doet een beroep op de afdelingscorrespondenten voor kopij voor het lustrumnummer. In ons blad zal nader bekend gemaakt worden vóór welke datum deze ingeleverd moet zijn.
De heer Van den Berg is wederom de motor geweest bij de uitgifte van onze envelop nummer 3. Ook de heren Boon en Viergever waren hierbij zeer actief. Hen wordt lof toegezwaaid en de dank wordt onderstreept met het overhandigen van een blijk van waardering.

Punt 11. Vijfde lustrum. Er zal een tentoonstelling over de Schutterij na 1813 (of na 1795) gehouden worden in museum 'Flehite' te Amersfoort. De tentoonstelling zal bij voorkeur bestaan uit voorwerpen uit eigen collectie. Opgave is mogelijk aan de voorzitter van de lustrumcommissie, de heer Den Beer

Poortugael. De heer Snapper stelt voor dat het bestuur de ledenlijst naloopt en uitzoekt welke leden in plaatsen wonen waar schutterijen zijn geweest en die dan eventueel zouden kunnen uitzoeken wat er te vinden is over schutterijen in hun woonplaats.

Punt 12. Bestuursmutaties. Aan de beurt voor aftreden zijn de voorzitter en de secretaris. Beiden stellen zich herkiesbaar. Aangezien geen nieuwe kandidaten zijn aangemeld, worden de heer Muller en mevrouw Dumon gekozen bij acclamatie.

Punt 13. Rondvraag. De heer Petrejus merkt op, dat men nooit iemand van 'Mars' ziet bij de airborne herdenking. De voorzitter antwoordt, dat wij een uitnodiging op prijs zouden stellen, hoewel wij geen militaire vereniging zijn. De heer Petrejus zal naar de voorzitter van het Airborne Museum schrijven.
De heer Hendriks zegt, dat onze envelop geen veldpoststempel krijgt. Men verzamelt over het algemeen veldpoststempels. De heer Van den Berg zal de mogelijkheid bekijken.

Punt 14. Sluiting. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering. Hij dankt de leden voor hun inbreng en verder al degenen die het mogelijk hebben gemaakt dat deze bijeenkomst weer een succes werd.

P.H.Th. Dumon, secr.

7e Opgave en aanvulling op de ledenlijst van september 1987

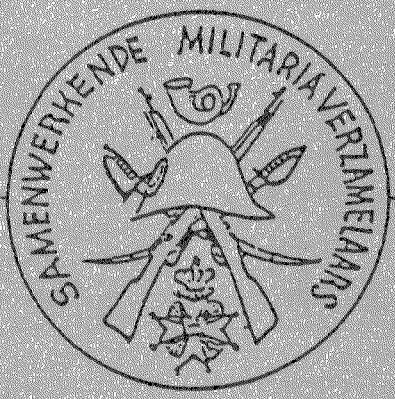
Nieuwe leden:
Brouwer, E., Alexanderstraat 28a, 2713 AT Zoetermeer (algemeen)
Elbersen, R.G.H., Museum 'Bronbeek', Velperweg 147, 6824 MB Arnhem (20) (X)
Graaf, R.P. de, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal (algemeen) (krijgsgeschiedenis middeleeuwen en 80-Jarige oorlog)
Lohnstein, J.H., Heemskerklaan 58, 6881 ES Velp (3), 4), (5), (15), (20), (23)
Maanen, G. van, Stationsweg 101, 3931 EL Woudenberg (algemeen) (6), (X)
Notermans, J.V.H., Sleedoorn 24, 6226 WJ Maastricht (gesch. v.d. Vesting Maastricht w.o. mil. hostpitaal), gesch. mil. geneeskunde.
Spek, mr. J.D., Oranjelaan 52, 2712 GE Zoetermeer (9), (15) Rijksveldwacht, KMar. (X)
Viegen, J.Chr. van, Van Humboldtstraat 125, 3514 GN Utrecht (19) gesch. Luva

Overleden:
Het bestuur deelt met leedwezen mee dat is overleden:
Frazer, C., Saffraanplein 1, 1314 MJ Almere.
Krens, H.S.F., Frederik Hendriklaan 51a, 2582 BS 's-Gravenhage.
Vuyck, J., Flat 'Landmark', Oostmaaslaan 362, 3063 DD Rotterdam.

Adreswijziging (oude adres vervangen door):
Burg, C. van der, Pallasstraat 32, 2402 VP Alphen aan de Rijn.
Dhaenens, G.A.A.R., 28 Gallaitstraat, B 1210 Brussel, België.
Hamakers, A.P., F.G.H. van Ittersonstraat 39, 3233 EH Oostvoorne.
Jofriet, J.R.G., Van Blankenburgstraat 58, 2517 XS 's-Gravenhage.
Jong, J.M. de, Nettelhorst 6, 7414 HH Deventer.
Kon. Ned. Ver. 'Ons Leger', vervalt, wordt:
Redactie 'Armex Defensie Magazine', Postbus 11586, 2502 AN 's- Gravenhage.

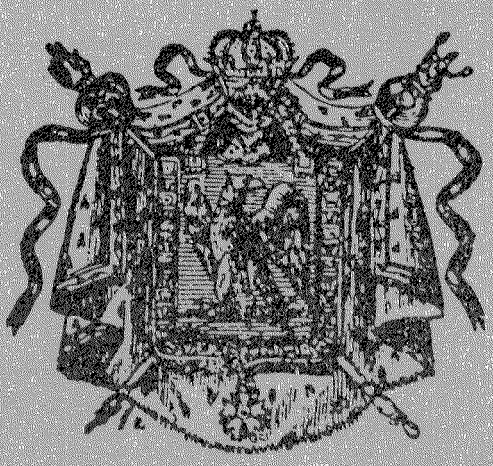
(x) wil meewerken aan het blad 'Mars et Historia'.

Ledenbestand 6e opgave:	469
Overleden:	2
	467
Nieuwe leden:	7
	474

De eerste SMV-ruilbeurs van dit jaar zal worden gehouden op **zondag 8 januari 1989 van 11.15 tot ca. 16.30 uur** in sportcentrum 'De Bun', Bovenweg 5 te Huizen (NH). De toegangsprijs is *f* 3,50 per persoon, kinderen onder de tien jaar en onder geleide gratis.
Militaria, zoals uniformen, onderscheidingstekenen, decoraties, hoofddeksels, helmen, uitrustingsstukken, sabels en bajonetten zullen er te zien, te ruil of tegen billijke prijzen te koop zijn. Er is een bar voor drankjes en hapjes geopend en voor de meegekomen gezinsleden is de bowlingbaan en het zwembad beschikbaar. Er is voldoende parkeerruimte aanwezig.
Alle leden van 'Mars et Historia' en hun gezinsleden zijn van harte welkom. Sportcentrum 'De Bun' is met het openbaar vervoer bereikbaar met de NS tot het station Naarden-Bussum en vandaar met de streekbus tot Huizen-Bovenweg; met eigen vervoer via de A1 tot de aansluiting A27, aldaar de borden Almere en de afslag Huizen volgen.
Voor nadere informatie bel: 02159-37581 (na 18.00 uur).

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN

Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL